

COCOȘUL DE CÂMP, COCOȘUL DE PĂDURE SAU COCOȘUL ALDAI

Ion Nania
Pitești

Ord. Galliformes; Fam. Tetraonidae; Subfam. Tetraoninae;

Gen. *Lyrurus* Swainson, 1831; Sp. *Lyrurus tetrix tetrix* (L.) 1758.

Tetrao tetrax Linnaeus, Syst. Nat., Ed. X, Tom. I, 1758, p. 159.

Tetrao tetrax Linné, Syst. nat., Tom. I., 1766, p. 274.

Tetrao betulinus Scopoli, Annus I, Hist. Nat., 1769, p. 119.

Urogallus tetrax Kaup, Natürl. Syst., 1829, p. 180.

Lyrurus tetrax, Swains, Faun. Bor. Am., Tom. II, 1831, p. 497.

Tetrao juniperorum, *Tetrao ericaeus*, Brehm, Vög. Deutschl., 1831, pp. 509, *Tetrao ericeus*, Brehm, Vogelf., 1855, p. 261.

Tetrao peregrinus Brehm, Naumannia, 1855, p. 287.

Tetrao tetrax L., I. Frivaldszky, Aves. Hung., 1891, p. 117.

Tetrao tetrax L. 1758, St. Chernel, Magy. Mad., Tom. II, 1899, p. 361.

Tetrao tetrax var. *topogrph. pinetorum* Lönnberg, Orn. Monatsber., 1904, p. 107.

Tetrao tetrax Linné, R. Dombrowski, Orn. Rom., 1910, p. 856.

Lyrurus tetrax tetrax (L.), E. Hartert, Vög. Pall. Faun., 1921-1922, Tom. III, 1932, p. 1872; Tom. IV, 1938, p. 517¹.

Numele științific *Lyrurus* este format din cuvintele gr. *Lyra*, "liră" + *ura* "coa-dă" (cu coada în formă de liră); în latină nu a intrat decât s.f. *lyra*, *ae*, folosit, prima dată, după câte se pare, de *Quintus Horatius Flaccus* (65-8 î.Cr.); tot gr. este și *tetrax*, sin. *tetrax*, din *tetraon* "găinușa de pădure", care a dat în lat. *tetrao*, *onis* s.m. folosit pentru prima dată de *Caius Suetonius Tranquillus* (76-141 d. Cr.).

Nume străine: Germ.: *Birkhuhn*, dar ornitologii mai folosesc: *Baumhahn*, *Birkhahn*, *Brummhahn*, *Gabelschwänziges Waldhuhn*, *Heidelhahn*, *Kleiner Auerhahn*, *Schildhahn*, *Schwarzer Waldhahn*, *Spiegelhahn*, *Spielhahn*. Engl.: *Blackgrouse*; ornitologii mai folosesc: *Blackcock*, *Blackgame*, *Greyhen*, *Heatchock*. Fr.: *Coq de bruyère*, *Petit tetras*. It.: *Fagiano di monte*. Rus.: *Teterev* (numele masculului), *Tetiorca* (găinușa); se mai folosesc: *Feterev* și *Seberoebropeiskii teterev*. Ung. *Nyirfajd*.

Este o specie de origine siberiană, răspândită în Europa și în regiunea pale-arctică a Asiei. Se întâlnește frecvent în Norvegia și Finlanda, în câteva zone limitate din Danemarca, destul de rar în Olanda și în câteva puncte, în număr din ce în ce mai mic, în Germania. Este relativ numeroasă în Elveția, dar mai ales în Austria. În număr apreciabil se întâlnește în Cehia, Slovacia, Ucraina și chiar în Rusia, atingând limita estică pe cursul mijlociu al fluviului Lena².

A fost una dintre cele mai frumoase păsări băștinașe ale pământului românesc, podoabă a vâlculelor și pădurilor de șes. Cocoșul este negru, cu sclipiri albăstrie-vineții-violete, cu câte o pată albă pe grumaz și pe curbura aripii, cu două benzi albe pe aripă, cu remigele primare brune, tivite deschis; tectricele subcodale sunt albe. Dintre cele 18 rectrice ale cozii negre cu ape violet-albăstrie, cele patru exterioare sunt îndoite în formă

de lîră. Rozetele, de un roșu aprins, întrec creștetul, mai ales când le înfoaie, ca două cornițe. Are ciocul negru încovoiat și tarsul încălțat cu pene brun-surii; irisul îi este brun-cafeniu. Găinușa este ruginie, cu striuri dese, transversale, negre și ruginii, iar tectricele subalare îi sunt albe³. Exemplarele tinere seamănă cu găina, cu tivurile penelor mai cenușii, numai că la cocoșei penele de sub târîță sunt albe și depășesc mijlocul cozii, pe când la găinuși sunt albe ruginii, cu striții negre și nu depășesc coada, năpărînd complet în septembrie-octombrie, când ajung la penajul adulților. Penajul de nuntă al masculilor se schimbă în iunie, când penele negre cu strălucirea metalică de pe cap, ceafă și gât se schimbă cu altele brun-roșcate cu striții negre, ca la găină. Către mijlocul lunii august și în septembrie are loc năpărîrea prenupțială care redă cocoșului penajul negru, de nuntă. Găina năpărlește o singură dată în lunile iulie-octombrie. Ca dimensiuni, cocoșii sunt ceva mai mari, avînd lungimea de 36-38 cm, pe când femelele oscilează între 33-36,5 cm. Lungimea aripii este de 16,5-18,2 cm, coada de 11,5-13,2 cm, tarsul de 3,4-4,2 cm, iar ciocul de 1,7-2,1 cm⁴. Cocoșul cântărește pînă la 2,5 kg, iar găinușa între 1 și 1,5 kg⁵. După *Gheorghe Colț*, cocoșul are 1 – 1,5 kg, iar găinușa între 0,7 – 1,1 kg⁶.

Este o pasăre sedentară, deplasându-se, după hrană, în timpul iernii. Are un glas sonor, care se aude de la distanță. *C. Rosetti-Bălănescu* descrie glasul cocoșului ca începînd cu un fel de fluierat și continuînd cu un sîsăit care se termină cu un turuit sonor și prelung, redat cu aproximație astfel: tsșuouiss rutturu, ruttu, ruiki, urr – urr – rrru – tturu – ruttu ruiki. Găinile au un fel de cotcodăcit destul de tare: gaggagg⁷.

Se hrănește cu muguri de salcie, răchită, anin, mesteacăn și plop, cu frunzele crude, cu fructele arbuștilor, cu semințele gramineelor și a altor plante, dar și cu insecte și larvele lor.

Împerecherea (călcatul) începe, după mersul vremii, pe la începutul lunii aprilie și ține pînă în primele 7-8 zile ale lunii mai. La sfîrșitul secolului al XIX-lea încă se mai puteau vedea cum “adeseori se stringu mai mulți cocoși de aceștia la unu locu, uneori și pene la cincideci, și încep a se mușca cu ciocurile și a se bate cu aripile unulu pe altulu, érá găinele stau și se uită cu desfătare la denșii să védă va eși învingetoriu și care va rămâne învinsu. În timpul acesta se duc venătorii, unde sciu că se adună, și acolo facu apoi colibe de citină, din cari îi înpușcă cu cea mai mare înlesnire, căci ei fiindu fôrte înfocați în lupta lor, nu bagă de samă, nu se sparie, nici nu fugu din locu”⁸.

După împerechere, găinușa construiește cuibul într-o adăncitură a solului, de 6-7 cm adăncime, cu un diametru de circa 20 cm, sub un boschet din marginea pădurii, căptușindu-l cu firicele de iarbă, mușchi, lână și mult puf, în care depune 6-12 ouă, mai frecvent 7-9, gălbui-roșcate, pătate cu brun-galben, avînd în medie 49,56 x 36,34 mm (după *M. Tâlpeanu* 51 x 37 mm și 39 gr.), în greutate medie de 35 gr., pe care le clocește timp de 24-25 de zile, după alți autori chiar 26 – 28 de zile⁹. Puii stau lîngă mamă pînă la călcatul din primăvară; în timpul iernii, pînă prin anii 1918-1920, erau frecvente unirile a 3-4 familii, formînd stoluri de 20-50 exemplare.

Numele românești, general cunoscute, au fost *găinușă* pentru femelă și *cocoș* pentru mascul. Atunci când în vorbirea curentă se simțea nevoia diferențierii speciei de cea domestică, se foloseau numele: *cocoș de cîmp*, *cocoș sălbatic*, *cocoș de pădure ori cocoș negru*. Chiar dacă s.m. cocoș este socotit a proveni din sl. *kokoši*, “găină”, trebuie să ținem seamă de tema comună cu subst. cocor și să ne gîndim, deci, la o origine mai veche, aflată în gr. *kokoras*. Pe alocuri, femela a mai fost numită și *gotcă*, iar cocoșul *gotcan mic* și *gotcan de cîmp*, mai ales atunci când vîntătorii împușcau și cocoși din specia *Tetrao urogallus*, pentru a putea deosebi cele două specii aflate în aceeași zonă. În partea de sud-vest a Piemontului Cotmenei, între Olt și Cotmeana, găinușa s-a numit

gofă, iar cocoșul, *goțan*, nume folosite în zonă până la dispariția speciei, prin anii 1918-1924, și rămas ca amintire în hidronimul Goța, afluent pe stânga Dârjovului, la formare. După *Alexandru Philippide*, primitivul got, care azi nu mai există în grai, și a cărui origine este necunoscută, trebuie să fi fost numele masculilor celor două specii: *Tetrao urogallus* L. și *Tetrix tetrix* L., iar gotcă este sigur un derivat din got prin sufixul slav – ca¹⁰. Toate celelalte nume sunt improvizații ale vânătorilor școliți¹¹ ori târgoveți din secolul al XIX-lea. Numele *cocoș de mesteacăn*, încetățenit printre vânători, este traducerea denumirii germane a speciei, iar cocoș de mesteacăniș este o improvizație a lui *Dionisie Linția*. Tot improvizații ale unor vânători școliți sunt și *gotcă de pădure* respectiv *gotcan de pădure*, întrucât vânătorul țaran înțelegând prin gotcă și gotcan numai specia sălbatică, nu mai avea nevoie să-i mai adauge un atribut pentru a o diferenția de pasărea domestică. Numele de *găină neagră* și *gotcă neagră* sunt născocite de către oameni care nu au văzut niciodată găinușa, chiar dacă se considerau ornitologi; ei au zis de existența ei, de coloritul cocoșului, mai ales din descântece și basme și nu știau că găinușa este ruginie. Numele *pircon*, mai rar *parcon*, folosite pe la Vișeu, în Maramureș ori mai nou consemnat bircon, “cum îl numesc locuitorii de la izvoarele Someșului Mare”¹², sunt improvizații de la germ. *Birkhuhn*, “cocoș de mesteacăn”, așa cum *tătarcă*, folosit pe la Vișeu de Sus, provine din rus. *tetiorca* – “găinușă”. S-a afirmat că “De fapt, românii nordului românesc îl numesc (dintotdeauna) TĂTARCĂ!”¹³. Noi nu negăm acest adevăr; numai că acest nume are o semnificație istorică deosebită pentru ornitologia noastră. Specia a fost necunoscută românilor din localitățile montane respective, cel puțin până în secolul al XI-lea, când probabil a venit în zonele alpine dinspre nord-est, din zone rusești, când i s-a împrumutat și numele. Datarea apariției în zonele montane nu ni se pare neverosimilă dacă avem în vedere că primele contacte dintre români și ruși au avut loc, după cronica “Povest vremenâh let”, prin secolul al XI-lea. Nu este exclusă posibilitatea ca specia să fi dispărut din cauza presiunii antropice în Depresiunea Maramureșului, unde o aflăm în descântece și farmece, și să fi apărut (retras) în zonele montane, preluându-se numele rusesc. Numele *fibroc*, aflat la sfârșitul secolului al XIX-lea la Vatra Dornei este, probabil, de origine onomatopeică. Prin faptul că în zona Munților Rodnei i se mai spune și *bircan*, din germ. *Birkhahn* s-a tras concluzia eronată că aceasta “ar putea constitui un argument la afirmația că la noi nu s-a dat o atenție prea mare acestei păsări și că ea nu a fost vânată de țărani, decât numai rareori”¹⁴ când, din contră, tocmai cei care-i spun bircan sunt cei ce nu cunosc pasărea sau îi pocesc voit numele, crezând că sunt mai interesați în fața țaranilor care-i spun neaoș românește – găinușă și cocoș de pădure.

Credem că numele străvechi, geto-tracic, al cocoșului de pădure a fost *cocoș al dai*. Îl aflăm în bocetele călătoriei pe drumul mitic: “.../Unde-i auzi/ Un cocoș al dai, /Pe-acolo să dai, / Nu-i cocoș al dai, / Ci e Domnu din Rai”¹⁵. Adj. *aldai*, sin. sălbatic, nu apare consemnat de nici un dicționar al limbii române. *B. Petriceicu-Hașdeu* consemnează s.m. *aldan* sin *haldan*: *chanvre femelle*, *Cannabis femina*, adăugând: “În Muntenia se întrebuințează forma neaspirată *aldan*: “La cânepa de sămânță, după ce se usucă, în unele sate se zice cânepă, în altele *aldan*... (T. Sebeșan, Dâmbovița, comuna Poiana de Sus)”, găsim-i corespondent în gr. *althaia*. Marele nostru savant continuă: “Să mai adăugăm acum că greul *th* (= sanscr. *dh*) e corelativ *d* apare în toate limbile ario-europene numai întrucât cuvintele sunt congenere” dar și “o formă greacă cu *d* = *th* o găsim, în adevăr, tocmai în vechiul dialect elenic din Macedonia” și “de la grecii din Macedonia, termenul a trecut ca împrumutat la vechii traci, și de aci apoi ca moștenire prin daci la români”¹⁶. Numele *aldan* pentru *Cannabis sativa* L. îl găsim consemnat în 1909¹⁷, iar în dicționarul tipărit între februarie 1926 și noiembrie 1931 *I. Aurel Candrea*

consemna: "ALDAN sm. Cănepa de toamnă care produce sămânță (*Cannabis femina*)"¹⁸. În zona istorică Vlașca, dar și la Stroești, în nord-estul județului Argeș, aldanii care creșteau pe la capetele ogoarelor, prin grădini, pe malurile apelor erau numiți și cănepă sălbatică. Nu ne surprinde că exact în aceste zone am găsit și numele de cocoș aldei, cu explicația: "un cocoș sălbatic, negru, care trăia altădată pe la noi".

Ornitofauna noastră a fost foarte puțin cercetată în corelare cu etnocultura, zoogeografia și evoluția istorică a speciilor. Poporul român a cunoscut și a iubit găinușa și cocoșul ei aldei, păsări foarte răspândite în spațiul românesc, "patria" lor fiind zonele subcolinare și mai ales Câmpia Piteștilor cu nordul Câmpiei Neajlovului și Câmpiei Boianului; pădurile munților au constituit locul de retragere din fața cumplitelor vitregii care au lovit natura, pasărea schimbându-și numele gradat, după gravitatea vitregiilor, a prigoanei: cocoș aldei, apoi cocoș de câmp, cocoș de pădure și, odată cu începutul sfârșitului său, să fie botezat în batjocură cu numele tradus din nemțește: *cocoș de mesteacăn*.

Aceste aspecte le înțelegem mai bine dacă avem în vedere că singura legendă a acestei păsări a fost culeasă de noi într-un sat din plină câmpie, de pe Valea Mozacului, din zona istorică Vlașca, de la vestitul vânător *Ioniță Buică* (născut: Sisu Ion, 2 septembrie 1887) din satul Leșile, județul Argeș. Legenda inedită prezintă un interes deosebit: "Cică a fost odată o femeie văduvă. Femeia văduvă, vai de ea; este ca bordeiul fără gard în calea viscolului, o acoperă toate troienele, toate necazurile. Și mai avea, biata, și trei fete mărunte, neputând-o ajuta la nimic; alt necaz pe capul femeii; fetele fără tată, ca florile crescute-n piatră: nu se-nalță mult tulpina, li se uscă rădăcina. Și nici frați nu aveau copilele să le fie de apărare și mamei de ajutor. Fiind singură, mama le lua după ea oriunde pleca: prin sat, la munca ogorului, mă rog, peste tot. Într-o zi, vrând femeia să fiarbă meiul, să facă mămăligă, văzu că nu are lemne. Hai la pădure, să adune o crosnie de găteje. Luă cu ea și fetele și o porni spre codru cu fetele după ea, pâș-pâș. Ajunseră la pădure. Acolo lăsă copilele pe o fâneață, plină de flori, și le zise: - Rămâneți aici, până mă întorc eu cu lemnele, dar luați seama, să nu care-cumva să intrați în pădure, că vă ia Muma Pădurii, și rămân fără voi. Și a plecat. Fetele începură să culeagă flori, să se joace, intrând din ce în ce mai mult în pădure. - Nu intrați în pădure, că vă ia Muma Pădurii, le zise surioara cea mică. Dar surioarele ei începură să rădă de ea și s-o sperie: - Păzea, păzea că vine Muma Pădurii și te ia. Mezina începu să plângă și să dea dosu îndărăt, spre câmp, și fugi, și fugi. Tocmai atunci apăru, ca din senin, și Muma Pădurii. - Aaa, ce copile frumoase sunteți voi, ia veniți la maica-ncoace! Fetele înlemniră. Muma Pădurii le mângâie pe păr și le suflă în creștet și le făcu două găinușe porumbace și frumoase, care priveau cumințele și uluite. Stăpâna pădurilor și a sălbăticiunilor umblătoare și zburătoare dădu fuga pe câmp și o prinse și pe cea mică; o mângâie pe păr și-i suflă în creștet și pe dată se prefăcu și ea într-o pasăre asemănătoare surorilor ei, dar mai mică. Muma Pădurii o luă, o duse la surioare, le adormi pe toate trei și luând din trupurile lor oscioare, carne și fulgi, le făcu la fiecare pereche, câte un cocoșel. La cocoșelul cel mare nu s-au mai ajuns fulgii și bătrâna creatoare luă fulgi de la alte zburătoare și-i făcu un veșmânt mai întunecat, de toată frumusețea. Apoi suflă peste toate trei perechi și le învie. Fetița cea mică, potârnicea, zbârr, spre câmp și fugi prin buruieni cu soțul după ea, de i-a rămas numele și de fugău. Cea mare, zbârr, cu cocoșul aldei, negru și frumos, după ea, spre răchitișurile și ploșiul dintre zăvoi și câmp. Cea mijlocie și cocoșelul ei se ascuseră în alunișul de la marginea pădurii și începură să mănânce rânză de alun și numele găinușă de alun i-a rămas până-n ziua de azi. Când s-a întors biata femeie cu croznia de lemne pe cap, zadarnic le-a strigat și căutat; fetele au rămas păsări până-n ziua de azi".

Lăsând la o parte spiritul de observație al țăranului român, care a socotit cele trei pășări surori, lucru dovedit de știința modernă, care le-a inclus pe toate trei în familia *Tetraonidae*, din ordinul *Galliformes*, legenda are o semnificație mult mai profundă. În ea întrezărim rădăcini ancestrale, din epoca matriarhală, când zeitatea supremă, stăpână peste lumea plantelor și animalelor, creatoare și ocrotitoare a lor, era o zeitate maternă, o zeiță care, asemenea Creatorului biblic, lucrează partenerul din părți ale trupului individului pereche. În timp ce Dumnezeu crează pe Eva din coasta lui Adam, divinitatea supremă a matriarhatului, Muma Pădurii, lucrează cocoșei din părți ale trupurilor găinușilor, cum s-a petrecut, după legea firii, de la începuturi în lumea tuturor viețuitoarelor. Este, în această legendă – mit al creației - nu numai observații bazate pe adevărul din natura care ne înconjoară, iscodiri redade cu farmec, ci și o dovadă de continuitate multimilenară în spațiul carpato-danubiano-pontic, vânătorii români, moșii și strămoșii lor.

Să nu ne surprindă faptul că frumosul cocoș al dai, datorită țăranului român, atent și fin observator al naturii, a intrat și s-a răspândit mult în graiul și credințele poporului român. Floricelele de porumb copt, prin faptul că sunt răsucite asemenea rectricelor marginale ale cocoșului de pădure, sunt numite cocoșei (sing. cocoșel). Apoi, o serie de plante, mai ales datorită florilor care prin petalele lor, amintesc fie de rozetele înfoiate, fie de rectricile marginale ale cozii sau, pur și simplu, datorită eleganței și gingășiei, sunt numite cocoșei. Cocoșel se numește, pe la Lunca Ilvei, datorită florilor cu reflexe albastrii ca penele cocoșului negru, cât și datorită formeii lor care seamănă întrucâtva cu creștetul păsării, omagiu din grădinile de flori, *Aconitum stoerkianum* Rchb. Tot dintre *Ranunculaceae*, *Adonis aestivalis* L. poartă denumirile cocoșei, cocoșei de câmp și iarba cocoșului; *Adonis autumnalis* L. se numește cocoșei și cocoșel toamnă, *Adonis flammea* Jacq. poartă numele cocoșei pentru că este roșie ca rozetele cocoșului, iar *Adonis vernalis* L. se cheamă cocoșei și cocoșei de câmp. Dintre *Compositae* este numită cocoșei specia *Bellis perennis* L., iar dintre *Caryophyllaceae*, garofița de pădure, *Dianthus armeria* L., se numește cocoșel, *Dianthus carthusianorum* L. este botezată cocoșel roșu, iar garoafele cultivate, *Dianthus barbatus* L. și *Dianthus caryophyllus* L. sunt denumite cocoșei. Dintre *Liliaceae* sunt denumite cocoșei speciile: *Erythronium dens-canis* L., *Muscari botryoides* (L.) Mill. și *Muscari racemosum* (L.) DC. non Mill., iar dintre *Amaryllidaceae*, *Leucojum aestivum* L., *Leucojum vernum* L. și *Narcissus poeticus* L. pe la Mușca, județul Alba. Prin Maramureș și cariofilacea *Lychnis flos-cuculi* L. poartă denumirea cocoșei, nume dat și parfumatei violacee *Viola odorata* L., ori dintre *Tropaeolaceae*, călțunașului, *Tropaeolum majus* L. Prunele deformate prin atacul ciupercii *Taphrina pruni* (Fuck) Tul. sunt și ele numite cocoșei, cocoși și cocoși de perj. Iridiaceul *Iris pumila* L. este numit, pe la Oarda de Jos, județul Alba, cocoșel păsăresc, ceea ce înseamnă că nu este vorba de specia domestică, iar *Iris germanica* L. poartă denumirile de coada cocoșului, cocoș, cocoșei vineți și cocoșel. Dintre *Gentianaceae*, *Centarium minus* Moench. este numită cocoșei de grădină¹⁹. Alte circa 40 de plante poartă nume cum ar fi: cap de cocoș - 2 plante, cocoși - 2, coada cocoșului - 10, cocoșică - 1, creasta cocoșului - 14, cucosi - 1, cucușel - 1, iarba cocoșului - 1, struna cocoșului - 1 și piciorul cocoșului = 8 buruieni²⁰, marea majoritate a acestora referindu-se, probabil, la cocoșul domestic și nu la cel sălbatic pentru care țăranul, în cazul botezării plantelor, i-a folosit numele în formă diminutivală. Este posibil ca unele *Ranunculaceae* denumite piciorul cocoșului, ori unele *Liliaceae* botezate coada cocoșului să se refere atât la cocoșul domestic, cât și la cel de pădure, fiind dificil de hotărât la care dintre specii se referă. Aceași situație o întâlnim și la florile care amintesc prin numele lor găina²¹. Prin forma florii, o serie de *Leguminoase* pot aminti, în egală

măsură, de *Gallus domesticus* (L.), *Lyrurus tetrix* (L.), *Tetrao urogallus* L. și chiar de alte specii, dar prin coloritul lor cu siguranță o parte amintesc de specia *Lyrurus tetrix* (L.). Alte plante, cum ar fi *Astragalus glycyphyllos* L., *Astragalus onobrychis* L. și *Coronilla varia* L. poartă, printre alte nume, și pe acela de unghia găinii, iar *Cytisus nigricans* L. pe cel de piciorul găinii. Dintre *Polygonaceae*, *Polygonum aviculare* L., prin Munții Apuseni mai este numit și laba găinii. *Primula minima* L., din familia *Primulaceae* poartă un singur nume: ochiul găinii; tot ochiul găinii este botezat, prin Crișana, busuiocul sălbatic – *Galinsoga parviflora* Cav. din familia *Compositae*. Din aceeași familie, *Taraxacum officinale* (L.) Web., cunoscut sub denumirea de păpădie, se mai numește: floarea găinii, gușa găinii, ouăle găinilor și părăsita găinilor, nume care se pare că se referă cu precădere la găina domestică, dacă avem în vedere o legendă din zona istorică Vlașca. Nu știm la care specie se referă nici numele iarba găinii sau iarba găinilor purtat de *Crepis setosa* Hall. f. Credem că denumirile cuibarul cloștii și culcușul cloștii, date, pe la Fălticeni, buruienii *Hieracium pilosella* L., se referă la *Lyrurus tetrix*. Foarte interesantă pentru istoria vânătorului nostru este buruiana *Stellaria media* (L.) Vill., din familia *Caryophyllaceae* care, printre cele 24 de nume pe care i le-a dat țaranul român, le poartă și pe cele de coadă de găină și iarba găinii. Este o plantă micuță, cu tulpină întinsă pe pământ, și au unele rămurele ridicate spre a înălța floarea ca o steluță albă, de unde și numele de coadă de găină, femela speciei *Lyrurus tetrix*. Când ține coada ridicată, se văd tectricele subalare albe, asemuindu-se, în mintea vânătorului țaran, cu floarea buruienii *Stellaria media*. Producând numeroase semințe, care sunt foarte căutate de păsări, a primit și numele iarba de păsări. În prima jumătate a secolului al XX-lea, pe terenurile unde creștea această plantă formând covoare compacte, vânătorii așezau lațurii, ori pândeau dintr-un leșnic cu pușca încărcată cu "ploaie", realizând într-un ceas-două, chiochinare cum astăzi nici în două-trei zile nu s-ar mai putea realiza²². Altădată, fiind mult căutată și de cocoșul de câmp, a fost botezată iarba găinii, nume care indică cu precizie locurile din sudul țării în care a fost prezent acest cocoș al dai și găinușa lui. Rodul pământului, *Arum maculatum* L., după a cărui floare poporul cunoaște rodnicia ogorului de peste an. Datorită faptului că înflorește odată cu începutul bătaii cocoșilor de pădure, era denumit, în 1884, pe la Răciu, județul Dâmbovița, cu un cuvânt obscen al cocoșului²³. Ar mai fi de amintit că prin Bucovina, cocoșei (*Erythronium dens canis*) când înfloresc primăvara și se capătă mai întâi, se sacrifică morților, întrucât fiind vestitoare de primăvară, cu ele trebuie să se pomenească morții familiei²⁴. Așa se proceda în trecutul nu prea îndepărtat, în zona istorică Vlașca, pe Valea Drâmbovnicului, cu *Narcissus poeticus*. Sunt practici milenare din cultul morților care ne dovedesc numele dat plantelor de către cocoșul de câmp, identic în practicile respective ca și plantele pe care le-a botezat.

Datorită coloritului ruginiu-cafeniu, cu striții închise, asemănătoare găinușii, cărbușul (*Melolontha vulgaris* Fabr.) este numit și găinușă²⁵, mai cu seamă în zonele din Oltenia și Muntenia unde a existat până nu demult *Lyrurus tetrix*. Prin Bucovina și buburuza (*Coccinella septempunctata* L.) este numită găinușă pentru că are șapte pui (puncte) pe aripile sale, tocmai ca și Găinușa, ce se arată seara pe cer și care are de asemenea șapte pui, adică șapte stele²⁶. Poporul român a denumit acest grup de stele cu numele găinușii în primul rând pentru că are un număr de pui (stele) asemănător cu găinușa. În al doilea rând, acest grup nu prea se vede în perioada când pasărea clocește și "Câtă vreme nu e văzută, se zice că clocește – Prunișor, plasa Ocolul, județul Mehedinți, 1884 și Zăvoieni, plasa Otăsău, județul Vâlcea"²⁷. Răsărirea Găinușii corespunde, în general, cu ziua grăului, ținută cu nelucrare totală la 11 iunie. De acum meiul și grăul încep a se învârtosi, buruienile încep să înflorească și să facă semințe. Când

răsare Găinușa, ciobanii păzesc să o vadă răsărind, căci cred că le va merge bine la oi, oile se vor îngrășa și înmulți²⁸. Prin Munții Apuseni, Găinușa răsare cu zorile odată, cam prin 11 din luna cireșar și sfârșește pe la Sf. Nicolae cu seara odată²⁹, ambele sărbători având o mare semnificație în calendarul popular, ziua grâului marcând începutul verii, a doua sărbătoare, Moș Nicolae, vine cu barba albă, înseamnă începutul iernii.

Alte credințe și creații folclorice se referă cu precădere la găina domestică, dar nu exclud cu totul nici găinușa. Amintim, în acest sens jocurile de copii consemnate la sfârșitul secolului al XIX-lea: puia-gaia, cloșca cu gaia, gaia fură ouăle, cloșca etc³⁰. La fel stau lucrurile și cu unele ghicitori: "Niță floc/ Și niță floșească/ S-o dus di la deal di sat/ Și s-o nițăfloșit amândoi" (Vulturul și găina, ghicitoare din jud. Lăpușna – Basarabia)³¹, sau: "Ce naște neînsuflețit/ Din însuflețit, /Și însuflețit/ Din neînsuflețit?" (Găina și oul)³². O altă ghicitoare se referă cu siguranță la pasărea sălbatică: "Ce este-n tufă/ Și nu răsufală?" (Oul)³³.

În fazele primare ale copilăriei umane, și multă vreme de-a lungul comunei primitive, omul a trăit din cules și vânat, culegerea ouălor din cuiburi constituind o ocupație rentabilă. Odată cu dezvoltarea gândirii umane, oul va deveni simbol al vieții, ceea ce nu l-a împiedecat pe om să-l consume. Din contră, astâmpărându-și foamea cu ouă, omul credea că ouăle i-au transmis forța ființei pe care o conține³⁴. Poporul român a avut însă legile sale, legea pământului, legea din bătrâni, care puneă desăvârșită opreliște ridicării ouălor din cuiburi, indiferent de specia zburătoarei, cu credința că săvârșind o asemenea faptă îți mor copii, nepoții, nu vei avea urmași, peste trei rânduri de oameni și se va stinge neamul, credințe foarte puternice în zona istorică Vlașca; ele au dăinuit până la instaurarea distrugătoarei dictaturi bolșevice-ateiste care a reușit să distrugă toate cutumele noastre străvechi, dar și natura din câmpiile sudice ale țării, rășluind pădurile și zăvoaiele; multe din sălbăticiunile locului au rămas doar în amintirile bătrânilor. În concepția țaranului român distrugerea sălbăticiunilor avea urmări grave, care ar fi ajuns până la pieirea urmașilor. Din cuibul de găinușă de pădure și de potârnice, numai din cuiburile acestor două păsări, și anume din primul cuib cu ouă pe care-l găsea primăvara, gospodarul de pe Valea Drâmbovnicului lua un singur ou și-l îngropa a doua zii, până în răsăritul soarelui, la capătul de răsărit al ogorului semănat cu grâu sau cu mei, având credința că astfel îi va spori recolta. Conservatorismul multimilenar era dovedit de faptul că nimeni nu îngropa un astfel de ou la capătul unui loc în care se cultiva porumb. Oul găinei de câmp a fost deci simbol al nașterii universale din care se naștea permanent viață, belșug. Tot în zona istorică Vlașca și parțial în Teleorman, am întâlnit credința că găinușa și cocoșul aldai sunt păsări ale raiului, alese de Dumnezeu pentru frumusețea lor; în momentul când omul distruge frumusețea naturii, creată ca un rai pe pământ, cu multe păduri și dumbrăvi, cu pășuni, mlace și pârlouage, cu ogoare și livezi, cu răzoare îmbrăcate cu flori și copăcei, dispăre și găinușa, pentru că ea nu poate suporta să vadă pământul golit de frumusețile lui. De altfel chiar dintr-un bocet aflăm despre acei "Cocoșei gingai / Din poartă de rai"³⁵. Adj. Gingai, din bocetul cules din Clopotiva – Țara Hațegului este sin. Aldai și constituie o frumoasă și interesantă dovadă de conviețuire româno-maghiară. Receptivi la tot ce este frumos în graiul minorităților conlocuitoare, românii au preluat în grai superbul adj. magh. Dsingás = gingaș; având în vedere frumusețea cocoșului aldai, au adaptat pe aldai la gingaș și s-a format gingai.

Ținând seama de vechimea descântecelor, pentru vânat și vânătoare ele au o importanță deosebită. În problema cocoșului de câmp, cocoșul de pădure, descântecele ne dovedesc că în trecutul mai îndepărtat a fost o specie caracteristică câmpiilor, lunci-

lor, dumbrăvilor și marginilor de pădure, neexistând în pădurile întinse, compacte. Așa se explică faptul că relele și bolile de tot felul sunt trimise, prin descântec "În codri pustii/ Une nimeni nu locu(e)ște), /Cocoș negru nu cântă...", tot într-un descântec "De desfăcut": "... Și vă duce/ Pi la vârvu copacilor, / Unde cocoș negru nu cântă", iar într-un descântec "De săgetat": "În pt' etrile săci/ Și-n bolovași, / Unde cocoș negru nu cântă, / Vacă năgră nu rage!"³⁶. Acest din urmă fragment ne dovedește că *Lyrurus tetrix* încă nu ajunsese în zonele montane, cu stâncării, unde nu urcase nici bourul, fiind și el specific câmpiei.

Cocoșul negru deștepta pe vânător să meargă în zori la vânat, chiar și în colindele de Crăciun, cum aflăm dintr-un colind din Pătrăuți, pe râul Suceava, dovadă că în trecut el se afla, chiar și în nordul țării, în zonele joase, care nu depășeau 500 m altitudine: "Sculați, sculați mari boieri, / Că vă vin colindători, / Trei cocoși negri-au cântat, / Trai voinici s-au deșteptat / Haideți, voinici la vânatu..."³⁷. Ținem să precizăm că prin anii '60 ai secolului al XX-lea încă mai erau bătrâni care știau că se găseau cocoși de pădure până pe la Primul Război Mondial și că puteau fi vânați la est de pârlul Ilișești, între dealurile Dealul Mare și Teșoara. Așadar *cocoșul de câmp* era vestitorul zorilor pentru plugari și vânători (să nu uităm că orătania noastră domestică se trezește și cântă imediat după miezul nopții, de mii de ani la aceeași oră, atunci când înaintea zorilor se trezesc frații lui de sânge din îndepărtările Asiei sud-estice); trebuie să avem permanent în vedere faptul că-l găsim în toate producțiile noastre populare "Pe-o gură de rai", sau "La poartă de rai" și nu în întunecimile codrilor sau printre stâncăriile munților. Chiar și în bocete el tot în "Bocete de zori" este pomenit și tot pe cărări deschise, luminoase de pe "drumul mitic". Pădurile întunecoase, prăpăstiile munților și grohotișurile dezolante erau, în concepția românului, locurile malefice ale forțelor răului, un fel de împărăție sumbră a duhurilor necurate, așa cum elenii, în perioada clasică (500-323 î. Cr.) credeau că în împărăția întunecată a zeului morții Hades, apele nu curg, iarba nu încolțește și nici cocoșii nu cântă.

Izvoarele paleontologice ne atestă prezența speciei *Lyrurus tetrix* în fauna noastră din timpuri imemorabile. În depozitele din interstadiul Günz-Mindel din cuaternarul vechi de la Betea, Dealul Șomleu, județul Bihor, s-au descoperit fosile de *Lyrurus partium* Kretzoi, 1961, specie tipică de *Lyrurus*, dar de talie ceva mai mică, cu oasele vizibil mai grațioase decât la *Lyrurus tetrix* (L.), ceea ce a făcut ca inițial specia să fie publicată ca *Tetraonidarum* gen. ind. s. nova³⁸. Continuarea cercetărilor pe Dealul Burzău, comuna Râpa, au adus noi dovezi faunistice de vârstă würmiană, *Lyrurus tetrix* L. aflându-se la loc de frunte³⁹. Schimbările climatice profunde care au caracterizat pleistocenul au determinat dispariția speciilor termofile, care existaseră la sfârșitul terțiarului, favorizând dezvoltarea unei vegetații de tundră și pătrunderea animalelor proprii Taigalei, printre care și *Lyrurus tetrix*⁴⁰. După cum o dovedesc descoperirile de la Râpa-Burzău, comuna Tinca, județul Bihor, datate la începutul glaciației Würm, perioadă specifică paleoliticului musterian propriu-zis, *Lyrurus tetrix* L. este specie dominantă pentru vânătorii întregului musterian, reprezentată printr-un număr mare de oase întregi și fragmentare, de exemplare de talie și de sex diferite⁴¹. Găinușa era intens vânată de către musterienii din Peștera Curată de lângă Nandru, de ce-i din Peștera Muierilor de la Baia de Fier și peștera Cioarei-Boroșteni, județul Gorj, precum și de cei din Peștera Tibocoia-Sighiștel, județul Bihor⁴². Cocoșul de câmp era vânat și de locuitorii gravettieni, din paleoliticul superior de la Galoșpetru, de cei din Peștera lui Climente I și II de la Cazanele Mari, județul Caraș-Severin, precum și de cei din peștera Izbândiș din comuna Șuncuiș, județul Bihor⁴³. Pentru mezolitic vânărea cocoșului de pădure a fost dovedită în adăposturile de la Cuina Turcului, în Cazanele Mari⁴⁴, azilianul înregistrând

o adevărată invazie de *Lyrurus tetrix*⁴⁵. Pentru neolitic și epoca bronzului se pare că specia a fost vânată la Vadul Crișului, cum s-ar putea dovedi eventual prin oasele de *Gallus* sp. (?) descoperite în Peștera Deventului din Defileul Crișului Repede, dar sigur era vânată de neoliticii de la Cladova, județul Timiș, și de cei ce locuiau în peștera de la Piatra Jiurcoaiei, Aleșd-Bihor⁴⁶.

Deși resturile osteologice de *Lyrurus tetrix* lipsesc deocamdată din așezările geto-dace, arheologii nedând prea mare atenție acestor relicve, surprinzător, în dava din secolele al II-lea – mijlocul secolului I î.Cr. – de la confluența râurilor Buzău și Nișcov, de la Cărlomăneștii, județul Buzău, s-au descoperit figurine de lut ars ce reprezintă păsări, cu ciocul ascuțit și coada înfioată, reprezentând cocoșul de pădure, care trăia în mediul davei de la Cărlomănești și pe care artistul modelator al statuetelor respective, îl avea ca model în natura înconjurătoare⁴⁷. Pe terasa a VIII-a de la Grădiștea Muncelului s-a descoperit un vas mare pictat pe care este redată și o pasăre cu ciocul ascuțit, gâtul scurt și coada puțin înfioată, având gușa, gulerul și abdomenul cu șiruri punctate, putând sugera găinușa, *Lyrurus tetrix*⁴⁸.

Printre oasele de păsări din așezările feudale timpurii – din secolele al VIII-lea – al X-lea, de la Bucov-Ploiești – s-au găsit și patru fragmente de la doi indivizi de la o specie sălbatică de galinacee, mai mică decât găina domestică⁴⁹. Având în vedere numărul mare de cocoși de pădure din zona respectivă nu ar fi exclus ca fragmentele osteologice respective să-i aparțină.

Documentele medievale românești nu au consemnat cocoșul aldai; era prea numeros și prea banal pentru a i se da vreo atenție. În schimb, călătorii străini, care în țările lor îl întâlneau mai rar și îl socoteau de preț, l-au consemnat. Italianul *Franco Sivori*, care a cunoscut bine Țara Românească, în calitate de secretar al domnitorului *Petru Cercel* (1583-1585), în memoriile sale avea să amintească vânatul numeros, printre care și găinile sălbatice⁵⁰. În *Geografia sau descrierea universală a pământului*, redactată prin anii 1593-1594, *Giovanni Antonio Magini* nu uită să spună că în Transilvania se găsesc găini și cocoși de pădure, greu de domesticit, destul de deosebiți de ceilalți⁵¹. Descriind o vânatoare de o zi a voevodului *Matei Basarab*, sirianul *Paul de Alep* arată că la întoarcere, în spatele trăsurii domnești, veneau care încărcate cu vânat, printre care și găini sălbatice. Așa cum am dovedit-o cu altă ocazie, ne este cunoscut că domnitorii Curții din Târgoviște vânau cu predilecție în marea rezervație de vânatoare dintre Drâmbovnic și Neajov, exact acolo unde cocoșul de pădure a dăinuit până aproape de mijlocul secolului al XX-lea, în plină câmpie⁵². Sosind la Iași, la 28 decembrie 1656, ca predicator-însoțitor al ambasadorului *Gotthard Welling*, *Conrad Iacob Hildebrandt* rămâne uimit văzând că "Aici se găsea de vânzare mult vânat, îndeosebi potârnichei și găinușe de munte"⁵³. Pe la 1688 *Eberhard Werner Happel* remarcă și el numeroșii cocoși sălbatici din pădurile Transilvaniei⁵⁴. *Erasmus Heinrich Schneider von Weismantel*, locotenent în armata suedeză, cunoaște bine Moldova anilor 1709-1714 și ne pomenește mulțimea găinușelor, "găinușe de câmp și de mesteacăn"⁵⁵. Se prea poate ca *Dimitrie Cantemir* să se refere la specia *Lyrurus tetrix* atunci când vorbește în *Descrierea Moldovei* despre ieruncă⁵⁶. Ipoteza noastră a fost argumentată și de cercetătorul *Sergiu Haimovici*⁵⁷.

Dacă izvoarele istorice scrise îl neglijează, cocoșul nostru este înregistrat de toponimie. La 25 ianuarie 1495 este consemnat satul moldovean Cucoșeri pe Stebnic⁵⁸, așadar o așezare de vânători de cocoși. În schimb, satul Găiceni, vândut de Glinga, și menționat în anul 1525⁵⁹, poate avea origine onomastică și să se refere la găina domestică. Toponimul Movila Cloștei, atestat la 16 februarie 1570, în hotarul satului Alboteni pe Căinar⁶⁰ și Valea Cocoșului consemnată la 8 aprilie 1603 în hotarul satului Cotești pe

Prut⁶¹ se referă cu siguranță la găinușa și cocoșul de pădure. În Țara Românească, la 25 iulie 1557, *Pătrașcu cel Bun* întărește fiilor lui Țalapi logofăt ocină în Căcoșani⁶², iar printre locurile spătarești ce le stăpânea Mănăstirea Mărgineni la 1 iunie 1768, se afla și "Poiana din valea Ursului cu gropile de la Tei (care) pă din sus să hotărăște cu Cojasca și cu Căcoș"⁶³. La începutul secolului al XIX-lea se aflau în Țara Românească următoarele sate cu nume în temă: Căcoșu, cu 34 de fumuri în județul Dâmbovița, Cădăna Căcoș în județul Ialomița, Căcoș Raduri (rediuri, n.n.) cu 26 gospodării, Căcoș Români cu 5-20 fumuri în județul Ilfov și Căcoșești, evident de origine onomastică, având tot 5-20 case, în județul Prahova; în Moldova sunt consemnate satele Găinești cu 75 fumuri în județul Suceava și Găiceana, cu 106 ogeacuri, în județul Tecuci⁶⁴. În Transilvania au existat, în evul mediu, sate cum ar fi: Căcoș, Căcoși sau Căcoșd în județul Mureș și cătunul Căcoșești în satul Avram Iancu, județul Alba; în Banat, pe la 1761, apare consemnat pe hărți satul Gallina sau Galina⁶⁵. Astăzi, ca sate încă viabile în vorbirea de pe teren, întâlnim: două sate Cloșca, unul în comuna Horia, în județul Constanța și altul în comuna Horia din județul Tulcea, ambele purtând amintirea tovarășului de răscăală a lui Horea din anul 1784. Satul Cloșca, din componența satului Sinești, județul Ialomița, își trage numele, conform tradiției, de la numeroasele găinuși de câmp, potârniche și dropii care cloceau acolo. Interesant este numele satului "desființat" Cloșcaru, înglobat la satul Bălcărești, județul Dâmbovița⁶⁶ care, conform legendei, a fost întemeiat de un vânător incorect, alungat de săteni, pentru că, nerespectând legea pământului, a vânat o găinușă de câmp în perioada clocitului; sătenii l-au poreclit, pentru această faptă, Cloșcaru, nume purtat mai apoi și de cătunul întemeiat prin izolarea sa. Mai poartă amintirea căcoșului de pădure satele: Căcoș, rebotezat de comuniști Văluțeni, comuna Cristești, județul Mureș; Căcoșei, sat zis "desființat" înglobat la satul Palanca, județul Prahova⁶⁷; Căcoșu, "veche denumire" (după bolșevicii care au batjocorit denumirile noastre sfinte) a satului Poiana, comuna Ovidiu, județul Constanța; Căcoșu, sat "desființat", înglobat la satul Văcărești, comuna Purani, județul Teleorman; satele Căcoșești din comuna Avram Iancu, județul Alba și Căcoșești din comuna Păulești, județul Prahova, au origine onomastică, întemeietorul purtând, de la vânătoarea de predilecție, sau din alte motive, porecla Căcoș. În comuna Cășin, județul Bacău, se află satul Cărița⁶⁸, provenit din rus. *kurița* "găină", ceea ce dovedește că este vorba de *Gallus domesticus* (L.). Chiar și legenda grăiește în acest sens. "Se zice că aici ar fi fost doar câteva case de oameni sărmani. Venise și o molimă printre orășenii, asta le mai trebuie! Au rămas cu o singură găină. Dar, de unde ața subțire, tot de acolo se rupe. Au năvălit peste ei o gloată de muscali și muscalul, tot muscal! Le-au luat și această găină după ce le jefuise tot avutul. Au plecat ei răsând și strigând în gura mare: - Cărița, cărița! Și ce-au zis sătenii: - Lasă că vă curățăm noi! S-au înarmat cu topoare și lănci, i-au urmărit și după ce au poposit de noapte și au adormit, românii noștri i-au omorât pe toți zicând; - Na, că v-am curățat cu totul! Și de-atunci Cărița s-a numit satu". Satele Găinești, trei la număr, în județele Dâmbovița, Suceava și Vâlcea, au origine onomastică, în timp ce satele Găinari, unul rebotezat de comuniști Făgetu, în comuna Nistorești, județul Vrancea, și altul rebotezat Poienița, din comuna Cârța, județul Sibiu, amintesc vânători de găini sălbătice, numiți astfel în batjocură de vânătorii corecți din satele vecine, pentru că aveau obiceiul să vâneze după ziua lui Dragobete, când se puneau opreliște. Localitatea Găiceana, din județul Bacău, și satul Găinușa, din comuna Săpata, județul Argeș⁶⁹, poartă memoria găinușii în discuție, numele băcăuan indicând o zonă cu multe găinușe.

În afară de localități, pe teren am putut depista următoarele toponime: Creasta Căcoșului, monument al naturii în Munții Gutâiului, județul Maramureș, își trage nu-

mele de la forma geologică a pereților de calcar vulcanic foarte fragmentați și accidentați care amintesc de creasta unui cocoș⁷⁰, neavând nimic comun cu pasărea în discuție. Există un pârau Cocos, afluent pe stânga pâraului Aita, în Munții Baraolt. În Pădurea Feciorilor, la sud de satul Hosman, județul Sibiu, se află Dealul Cocosului. Deasupra teraselor din punctul "Sub Cununi", din comuna Sarmizegetusa, județul Hunedoara, se întinde Dealul Cocosului, numit adeseori și Dealul lui Cocos, ceea ce înseamnă că dacă nu ar exista și primul nume, dealul nu ar aminti cocoșul sălbatic, arătând posesorul. Pe teritoriul satului Federi, comuna Pui, județul Hunedoara, pe Valea Cocosului și întâlnește și peștera Gaura Cocosului în care se adăporea, conform legendei, un cocoș sălbatic cu pene de aur. În Munții Bihor, pe teritoriul județului Alba, întâlnim un munte Cocosul, înalt de 1354 m, și tot în Munții Apuseni, în Culmea Vulcoi, spune legenda, se auzea cântând un cocoș negru din fundul unui crater, "mai ales spre sărbători", amintind un zăcământ aurifer pe care l-au descoperit minerii din Bucium-Sat, județul Alba, și de atunci mina s-a numit Baia Cocosului⁷¹. În Banat au fost consemnate toponimele în temă: Cocosu (Cicleni), Dealul Cocosului (Reșița), Geanțu Cocosului (Topleț) (cf. Geanț "colț de stâncă"); Vârfu Cocosului (Pecinișca) etc., afirmându-se că "La baza numirii unora a stat, probabil, numele cocoșului de munte, sălbatic, altele însă, mai ales înălțimile, sunt provenite, prin etimologie populară; de la cocoșă la cocoș s-a ajuns prin schimbarea genului, schimbarea fiind favorizată și de genul apelativului deal, geanț, vârf etc."⁷², ceea ce ni se pare total neverosimil. În Munții Mehedințiului, la Isverna, întâlnim Piatra Cocosului. În pădurile de la limita nord-estică a județului Gorj, nu departe de Mănăstirea Tismana, se află Poiana Găinii. Legenda spune că "Un călugăr ar fi vrut să zidească acolo o mănăstire. Localnicii i-au băgat peste noapte o găină în traistă, iar dimineața s-au dus peste el, l-au acuzat de furt și l-au alungat. Călugărul, care se știa nevinovat, se ruga lui Dumnezeu mergând și când a ajuns în locul pe care se află mănăstirea s-a așezat pe iarbă să mănânce ceva; desfăcând traista, din desagă a zburat o găină aldaie care s-a oprit pe un copac din apropiere. Călugărul văzând această minune a înțeles că aici trebuie să ridice sfântul locaș. Găina și cocoșul aldai erau păsări sfinte; ele se găsesc acum numai în Rai. Oamenii le-au vânat fără chibzuință și de aceea Dumnezeu și-a întors fața de la noi. Spun și bătrâni ai acum 50-60 de ani încă mai erau pe aici păsări de-alea" (inf. 1963).

În județul Vâlcea se află o baltă Cocosul la Frâncești și un pisc Cocosul la Zăvideni. La vest de satul Bârsești de Sus, comuna Tigveni, județul Argeș, se află Valea Cocosului, iar în satul Voinești, comuna Lerești, lângă punctul Măilătoaia, găsim Malul lui Cocos, toponim de origine onomastică. La est de satele Urlueni și Malu, din comuna Bârla, județul Argeș, în nordul Pădurii Aninoasa, a existat, până la începutul secolului al XX-lea Pădurea Cocos, defrișată total după Primul Război Mondial; acolo se află Lacul Cocosului; până prin 1900-1914 în această pădure se puteau întâlni cocoși negri, de pădure. "În timpul călcatului se adunau la bătaie lângă lac; vânătorii îi pândeau, puneau lațuri; așa au dispărut înainte de a se cura pădurea". Între pâraul Glodeasa la vest și Valea Doftanei la est, la nord-est de Prislop-Comarnic, județul Prahova, se află muntele Măciuca lui Cocos, iar în Munții Baiului, la nord de Azuga, aflăm Vârful Cocosului, înalt de 1479 m. În partea de sud a cătunului Palanga, județul Prahova, se întâlnește toponimul Cocosel, iar pe teritoriul localității Podenii Vechi se află locul izolat, Cocoselul; tot în Prahova se află Izvorul Cocosului și Poiana Cocosului. În județul Buzău sunt consemnate: Cocosul, movilă pe teritoriul comunei Smeeni, Valea Cocosului, izvor pe teritoriul comunei Chiojdu și Piscul Cocosul în Munții Buzăului. În Balta Borcea, județul Ialomița, exista un braț Cocosul. La Tecuci, întâlnim un izvor și un pârau Cocosul, precum și Râpa Cocosului⁷³. La sud de comuna Suceveni, județul Galați,

se întinde Dealul Cocoșului. În Dobrogea, pe stânga râului Carasu, se află afluentul Cocoșul. În județul Tulcea, la nord-est de Niculițel, găsim Dealul Cocoșului, acoperit de Pădurea Cocoș, la poalele său nordic aflându-se Mănăstirea Cocoș, lăcaș de închinăciune întemeiat, după tradiție, de trei călugări ardeleni veniți de la Athos, pe locul unde, în zori, au auzit suierând și cântând cocoșii sălbatici, socotind aceasta un semn divin. Prin apropiere curge și un pârâias numit Cocoșul. În județul Suceava, pe dreapta râului Moldova, se află doi munți: Găina și Cocoșul, iar spre răsărit se înalță mai multe stânci ascutite numite Ouăle Găinei, toponim datorat formei de relief și nu speciei în discuție; tot acolo se găsește și pârâul Cocoșul care se varsă în Tătarca. După tradiție, munții Găina și Cocoșul au fost botezați astfel de către un sihastru în cinstea galițelor sale, după ce a scăpat din mâinile tătarilor⁷⁴. În Munții Gurgiului, județul Harghita, se înalță Vârful Găinoasei⁷⁵.

Cu privire la pasărea în discuție mai putem aminti și alte zootoponime. În județul Bistrița-Năsăud, la Zagra, aflăm Valea Henii (din germ. *Henne* "găină") și tot acolo se găsește și un munte Heniu ("Găina"). Un afluent al Cucușului se numește Pârâul Găinoaii, toponim de origine onomastică, provenit dintr-o poreclă. La nord de satul Șeica Mică, județul Sibiu, aflăm Dealul Clocei (clocă = cloșcă). În Munții Bihorului cel mai înalt vîrf este Muntele Găina, de 1486 m, despre care vidrenii "spun că în timpul când și în Munții Biharei se lucrau băile, o găină sălbatică de aur ieșea spre a se așeza în vârful muntelui pe cuibul său, în care erau ouăle ei de aur. Vidrenii atrași de frumusețea nemaipomenită a găinei s-au încercat s-o prindă, ea însă a fugit în jurul minelor de aur de la Roșia, lângă Abrud. De atunci, nemaiputându-se găsi aur în băile din acest ținut al Biharei, moșii au încetat de a le mai lucra, fiindcă găina din poveste era Vârva Băilor (ființa divină care supraveghează și distribuie aurul) și ea a dus aurul cu sine în părțile unde a zburat. De aici numele Găina"⁷⁶. De la găină provin și toponimele Găinel și Găinoasa, primul în județul Hunedoara, al doilea în Dolj⁷⁷. La est de municipiul Sighișoara, județul Mureș, întâlnim pădurea Groapa Găinii. În Munții Piatra Craiului, la sud de vârful Piatra Craiului se află Colții Găinei, iar în bazinul superior al Dâmboviței mai întâlnim Valea Găinii și Vâlcetu Găinii. Un pârâu, Valea Găinii, se varsă în Valea lui Coman, la nord de muntele Pleașa Popii și de Cetatea lui Negru Vodă de la Cetățeni. Mai întâlnim Valea Găinii la Poenița-Mușcel, valea Găinii la Vrănești, Găiseanca, deal în Călinești, Găinușa, toponim la Pucheni, Valea Găinușa și Pădurea Găinușii la Săpata, toate în județul Argeș. În sud-vestul județului Dâmbovița, la est de satul Fierbinți, comuna Șeleru, se află Valea Găinușa, Pădurea Găinușa și două fântâni cu numele Fântâna Găinușei, una la limita sudică a Pădurii Slobozia-Brâncoveanu și alta la circa 4 km spre est de Dealul Mare, pe Valea Crângului. Mai amintim: dealul Găinoaii, la est de satul Andrieșu de Sus, județul Vrancea; Dealul Cloșca, la nord-est de satul Mărășeni, comuna Ștefan cel Mare, județul Vaslui; Pădurea Cloșca, la nord de satul Hoceni, același județ; Cuibaru, deal la vest de satul Climești, comuna Făurei, județul Neamț; Curița, pârâu lung la 18 km, afluent al Cașinului, pe partea stângă, care străbate comuna Curița, despre a cărei legendă am pomenit, conform tradiției ar trebui ca localitatea să ia numele văii și nu invers; mai putem aminti pârâul Găiceana, lung de 22 km, afluent pe dreapta Berheciului și Muntele Bâta Găinei pe teritoriul comunei Mădeiu, județul Suceava.

Un număr de toponime merită o discuție separată. Satul Găinari, din comuna Cârța, județul Sibiu, își trage numele de la Valea Găinarilor, un afluent pe dreapta Olutului; în nordul satului se află și Pădurea Găinari. La vest de satul-comuna Girov, județul Neamț, se înalță Dealul Găinăria, iar pe stânga Jijiei se varsă afluenții Găinăria Dângeni și Găinăria Buhăceni. *Iorgu Jordan* mai citează toponimele: Găinari, în județul Botoșani, zona Dorohoi, Găinari în județul Vrancea, Găinariul, Dealul Găinăriei, Pârâul

Găinăriei și Valea Găinăriei în județul Botoșani, zona Săveni și Iazul Găinăriei, în zona Dorohoi, despre care se exprimă: "cred că sensul acestor toponime este, dincoace de munți, cel metaforic: "hoț de găini; pungaș, în general; derbedeu", nu cel propriu – "crescător sau negustor de găini -, chiar dacă Găinăria, Dealul Găinăriei, Pârâul Găinăriei și Valea Găinăriei (din zona Săveni), răspândite toate în aceeași regiune, par a vorbi contrar explicației mele"⁷⁸. În 1883 *Sim. Fl. Marian* scria și el: "Eu am cunoscutu și mai cunosc încă mulți ômeni, pre carii, fiindu că i-au pusu pecatele să fure vreo o găină, românii, ce au datu cu crucea peste denșii, deosebitu că i-au scărmănatu cum se cade și i-au forfecatu de li-au mersu peticele, i-au mai poreclitu înca pe de-asupra și Găinari, care poreclă li-a remasu apoi pe viéță. De-aicea se vede că Găinariu însemnăză furulu ce fură séu pradă găini"⁷⁹. Chiar dacă am mai vorbit despre acest aspect, când este vorba de o discuție despre *Lyrurus tetrix* credem că nu greșim dacă repetăm de zeci de ori. Noi nu excludem cu totul posibilitatea unei asemenea origini a numelor respective, mai ales a unor localități. Să nu uităm că prin deceniul al 6-lea din secolul al XX-lea, la Găinari-Cârța mai erau încă bătrâni care povesteau cu entuziasm despre numărul mare de găini și cocoși de pădure care existau la sfârșitul secolului al XIX-lea în Pădurea Găinari și pe Valea Găinarilor, precum și despre vânători împătimiti în vânarea acestora; dovedind incorectitudinea și vânând găinile în perioadele nepermise, ei erau blamați cu porecla Găinari.

De la rus. *tetiorca* și *teterev*, preluate de graiul nostru prin tătarcă, ne-au rămas de asemenea câteva toponime. În Obcina Mestecănișului aflăm două pâraie Tătarca: unu izvorăște de sub Răchitașul Mare și se îndreaptă spre est, pe la sud de Vârful Găinii, celălalt izvorăște din sudul Răchitișului Mare și se varsă spre sud-vest în Cârlibaba; mai spre nord se înalță Băta Tătarci, de 1549 m. Despre Tătarca din județul Mureș s-a spus că mai întâi trebuie să fi fost Tătar, după care s-a maghiarizat în Tatár-kő ca să redevină iar în forma actuală în românește, ceea ce dovedește că autorul nu cunoștea apelativul tătarcă. Pornind de la numele tătar, dat cocoșului de munte, autorul susține că și vârfurile Tătarul Mare și Tătarul Mic din Prahova, ca și Pârâul Tătarului și Cheile Tătarului din județul Dâmbovița ar proveni tot de la apelativul care denumește cocoșul de munte și nu de la năvălitorii din evul mediu⁸⁰. Tradiția, și nu numai, contrazic această părere.

Pot aminti, într-un fel sau altul, vânatul nostru aripat și toponime, cum ar fi Găinașul Mare și Găinașul Mic, munți în Masivul Făgăraș, despărțiți de râul Argeșel, precum și Lazul Ciocului, câmpie la sud de satul Veneția de Jos, comuna Pârâu, județul Brașov. Toaca – sat, pădure și culme – în vestul Munților Gurghiului, ori Toaca, munte înalt de 1365 m în Munții Bistriței, la sud de Stejarul, județul Neamț, ar putea aminti un loc de "toacă" al gotcanului. Toponime cum ar fi Vârful Oului, înalt de 1004 m, la nord de satul Gruicul Lupului, județul Vâlcea, Oușorul, un pâraiaș, și Piscul Oului în județul Iași, ori Oușorul – munte, Oușorul - pâraiaș, Oușorul – vârf de deal și alte trei dealuri denumite Oușorul, toate în județul Bacău⁸¹, în bazinul Troțușului, amintesc, mai degrabă, de forme de relief rotunjite, aspect de ou. Pe dreapta Tutovei, în județul Vaslui, întâlnim pâraiașul Fulgul, lung de 9 km, iar în Banat este consemnată Culmea Fulgului care ar putea avea origine antroponică, onomastica noastră posedând numele Fulgu⁸². Cu siguranță pârâul Fulgu își trage numele de la numărul mare de fulgi pe care-i lăsa zburătoarele atât de numeroase altădată în întregul bazin al Bârladului. Am văzut că *Lyrurus tetrix* mai poartă și numele gotcă, gotcan, goță, goțan; *Alexandru Philippide* considerând că forma veche este got. În cazul acesta muntele Gotul, Pârâul Gotului și satul Gotești din Transilvania nu sunt "numiri topice de la popoarele barbare" cum credea *A.D. Xenopol*⁸³, ci amintesc cocoșul de pădure. Încă de la 18 noiembrie 1587 aflăm satul Gotca în județul Vâlcea⁸⁴, iar azi avem chiar și în Delta Dunării toponimul Gotca,

un canal care curge paralel cu brațul Tâtaru, la sud de Chilia Veche⁸⁵. Alături de aceste toponime viabile mai amintim pe cele menționate de *Alexandru Philippide*: Goteja, munte în județul Argeș, satele Goteștii de Jos și Goteștii de Sus, precum și hidronimul Pârâul Gotului care amintesc pasărea în discuție și nu provin de la un nume etnic Gothus⁸⁶. Amintirea speciei în discuție, fără nici un dubiu o constituie Gotia de Sus și Gotia de Jos, culmi în Munții Cîmbului, la nord de lacul Vidra, precum și Izvorul Gotia și Valea Gotia, afluent pe partea stângă a Lotrului.

După câte constatăm, toponimia ne dovedește că *Lyrurus tetrix* a trăit din Deltă până în nordul țării, pe teritoriul actual al României existând, în urma osârdiei noastre, 117 toponime viabile. Dintre acestea 46 menționează cocoșul: 26 în sudul țării (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), 14 în Transilvania și Banat și 6 în Moldova. Alte 35 de toponime pomenesc găina în diferite feluri: 15 în Moldova, 12 în sudul țării și 7 în Ardeal și Banat. Un număr de 14 toponime sunt derivate din got-gotă: 9 în sudul țării și 5 în Transilvania. Cinci zootoponime se referă la cloșcă: 2 în sud, 2 în județul Vaslui, și un toponim în județul Sibiu. Toate cele 8 zootoponime care amintesc de găinușă se află în județele Argeș și Dâmbovița; alte 5 menționează numele tătarcă, toate în nordul bucovinean, două curița în județul Bacău, Valea Henii și Heniu în județul Bistrița-Năsăud. Așadar, din cele 117 toponime, 57 se află în Muntenia, Oltenia și Dobrogea, marea majoritate în Muntenia. Nu trebuie însă pierdut din vedere că zootoponimele Găinușa pot aminti, în egală măsură, atât *Lyrurus tetrix*, cât și *Tetrastes bonasia*.

Găina și cocoșul nu lipsesc nici din onomastică, românii moștenind un vechi obicei, de la greci și români, de a purta unele nume de animale⁸⁷. În această privință cel mai vechi nume este *Gainas*, general roman în serviciile împăratului Arcadiu (395-408 d. Cr.), de origine nord-dunăreană, ceea ce dovedește că lat. *gallina* devenise deja rom. găină încă din secolul al IV-lea⁸⁸. Documentele noastre medievale amintesc încă de la 9 februarie 1469 pe Fetea Gotcă în sfatul domnesc al lui Ștefan cel Mare⁸⁹ și tot în Moldova este consemnat, la 15 aprilie 1598, Ion Gotcă⁹⁰. În Țara Românească aflăm, la 6 februarie 1526, pe un Gote țigan⁹¹, iar la 16 iulie 1632 întâlnim ca martor pe Gotea ot Mogoșăști⁹². La 20 iunie 1507 este menționat onomasticul Găină, rob al Mănăstirii Glăvăciovi⁹³. Tot în Țara Românească este consemnat, la 30 septembrie 1623, Cârstea, fiul lui Găina, vecin din satul Berindești⁹⁴, iar la 20 martie 1626 aflăm pe Stan Găină din Sătcel⁹⁵, județul Gorj. Numele nu lipsește nici din Moldova; prin 1634-1635 aflăm în Dorohoi pe Gavril Găină⁹⁶. În Țara Românească, la 14 mai 1545 Cocoș vinde ocina sa din Strâmba⁹⁷, iar la 4 august 1622, cu ocazia vânzării unei ocine în Dedulești, este menționat Cocoș iuzbașa⁹⁸. La 20 mai 1624 *Alexandru Coconul*, voevod, întărește lui Radu Cocoș o parte din satul Cărlomănești⁹⁹. Prin 1626-1627 Slăvit Cocușel vinde ocina sa din Crângeni și semnează: "Eu Slăvit Cocușălu"¹⁰⁰. La 13 martie 1631 Stanciul Cocoș vinde parte în satul Domirești, după ce, la 3 martie, acelaș an, apare ca martor la Domirești¹⁰¹. La 6 ianuarie 1786 Neculae Cocoș, căpitan, vinde lui Radu Golescu, fost mare paharnic, moșia Fundeni din județul Dâmbovița¹⁰². În Moldova, la 10 iunie 1587, sunt consemnați, printre țiganii Mitropoliei de Roman, Ion Cocoș și Dumitru Cocoș¹⁰³, iar prin 1591-1594 îl aflăm pe Lazăr Cocoșel din Popești¹⁰⁴. După o veche statistică a Patriarhiei Precista, din Piatra Neamț, multe porecle Cucuș s-au transformat în nume de familie. Cu siguranță poreclele proveneau de la vânătoria de predilecție a bărbaților respectivi, caz întâlnit și la preferarea altor animale. Printre sătenii cnezi din Negreni, care la 5 iunie 1605 se vând rumâni, aflăm, printre alții, pe Drăghici nepotul Cloșcăi și Cloșcă și nepoata ei Dobra, și Cloșca, Manea fiul lui Bourelu, Găină și Cloșcă ș.a.¹⁰⁶. Ca nume privind tema în discuție s-ar mai putea aminti: Găinat țigan consemnat la 27 mai 1510¹⁰⁷ în Țara Românească, la acest nume putând contribui și mirosul urât al țiganului

care nu se spăla, Puica și Puia consemnați la 30 aprilie 1581¹⁰⁸, Puiul, moșnean din satul Bărca, atestat în noiembrie 1613¹⁰⁹, Crăciun Puică vecin din Găojanii de Jos, înregistrat la 22 noiembrie 1623¹¹⁰. În Moldova apare ca martor pentru o vânzare de prin 1627-1628, Eremia Puful din Tulburea¹¹¹. În Moldova întâlnim și nume derivate de la subst. cuib: Cuibea, Cuibariu, Cuibuș¹¹². Printre numele de familie actuale putem cita: Cloșca, Cloșcaru, Cloșcă, Cocoș, Cocoșca, Cocoșel, Cocoși, Cocoșoiu, Cura – provenit din ucr. *Kura* "găină", Găină, Găinariu, Găinaru, Găinescu, Găinușe, Găinuță, Găiseanu, Gotca, Gotcă, Gotcu, Gotea, Gotu precum și Tatarcă și Tatarcan provenite de la numele bucovinean și maramureșan al speciei și nu au nimic comun cu "tătăroaică", așa cum credea savantul de origine bulgară *Iorgu Iordan*¹¹³.

S-a presupus că iernile grele care s-au repetat în perioada 1813-1850 au fost fatale pentru cocoșul de pădure care se împușinează în zonele mai joase ale Transilvaniei, cum sunt Chioar, Sălaj, Trei Scaune, iar în câteva decenii a devenit o raritate ornitologică în toată țara¹¹⁴. La 1854, după mărturia lui *Uifalvy*, în Transilvania cocoșul de pădure se găsea în număr mai mare în două regiuni: Trei Scaune și Chiuar¹¹⁵. Pe la 1868 *E.A. Bielz* constata prezența cocoșului de pădure în împrejurimile Borsecului¹¹⁶. După o statistică a vânatului împușcat în Transilvania în anul 1884, s-au vânat 34 cocoși de pădure: 16 în județul Maramureș, 6 în județul Ciuc, 5 în județul Mureș, 4 în Năsăud și 3 în județul Hunedoara¹¹⁷. După relatările lui *John Csató*, între anii 1885-1886 această pasăre se întâlnea la Bihor, Lăzarea, Borsec, Ditrău și Joseni în județul Harghita, Târgu Mureș, Reghin, Luduș și Sărmaș în județul Mureș, precum și pe la Turda, în județul Cluj, posedând și un cocoș împăiat, împușcat pe muntele Alunișul Mare din zona Bilbor; în aceste localități a observat mici stoluri de câte 4-10 păsări, apreciind numărul total cam la 50-60 de exemplare¹¹⁸. După revista "*Vadászlap*" din 1896 (pp. 484-488) în 1895 s-au împușcat 78 cocoși de pădure în trei județe: 31 în Arad, 7 în Bistrița-Năsăud și 40 în Maramureș, dar se întâlnea și în zona Miercurea Ciuc, prin județul Hunedoara, pe la Moldova Nouă, Oravița, Mehadia, Reșița și Caransebeș, județul Caraș-Severin, Lugoj și Făget în județul Timiș, prin județul Mureș, în zonele Turda și Huedin din județul Cluj, în județul Sibiu și pe Valea Arieșului la Câmpeni și chiar pe la Aiud, în județul Alba¹¹⁹. Pe la 1856 se găseau mulți cocoși de pădure în Maramureș¹²⁰, iar scriitorul *George Deutsch* vorbește despre numărul mare al găinușilor de alun și de mesteacăn din comitatul Cenad¹²¹. În colecția Buda, aflată la Muzeul de Științe Naturale din Sibiu, *Silvia Steir-Spiess* a găsit balgul unei găini hibrid, corcitură între mascul *Lyrurus tetrrix* (L.) și găina *Tetrao urogallus* L., vânată înainte de anul 1869 în Munții Retezat; balgul a fost montat de descoperitoare¹²². În anul 1907 este consemnată împușcarea cocoșului de pădure prin Munții Făgărașului, dar se contestă această dată că și existența speciei în perioada de după 1895 în orice zonă din Caraș-Severin, Hunedoara, Făgăraș, Brașov și se admite existența sa până în anul 1880 în județul Ciuc și pe pantele de sud ale Călimanilor. Această negare categorică se bazează pe faptul că vânători "mari" ca *Berger* și *A. Spiess* nu au mai găsit după 1880 nici o urmă a cocoșului de pădure în Transilvania¹²³. Nu încapă nici o îndoială că respectivii vânători "mari" au cutreerat munții¹²⁴, dar până prin anii 1956-1960 mai erau bătrâni de 80-85 de ani, țărani de pe la poalele nordice ale Făgărașilor care văzuseră și vânașeră cocoși de pădure la poalele acestor munți, până prin anii 1905-1910, descriindu-i cu exactitate, fără a-i confunda cu *Tetrao urogallus* L. În 1962 vestitul vânător *Nicolae Manea*, poreclit Lăzăroi (născut în 1892), din Moeciu de Jos-Bran a vânat mulți cocoși de pădure între 1910 și 1914 între Șimon și Cheia, la nord de vârful Secătura din Bucegi, precum și gotcani. După Primul Război Mondial nu a mai văzut nici un cocoș de pădure, iar gotcanii s-au împușinat și ei.

În Bucovina găinușa de pădure, tătarca, a fost la ea acasă, cu toate că unele informații sunt adeseori confuze. Bunăoară, medicul *D. Denarowski* publică în 1865, la Cernăuți, o mică broșură despre Vatra Dornei – *Die Heilquellen von Dorna-Vatra* –, în care afirmă că în pădurile din jurul acestei localități "există păsări diferite: cocoșul de munte, cocoșul de mesteacăn, ierunca, găina ordinară de pădure și bibilica", prin găină ordinară de pădure autorul înțelegând, mai mult ca sigur, femela speciei *Lyrurus tetrix*, mult prea obișnuită pe atunci. Este posibil ca bibilica să se fi aflat pe marginea localităților, cunoscut fiind faptul că această pasăre are obiceiul de a oua departe de gospodărie; nu este exclusă nici posibilitatea ca bibilicile să fi fost lansate intenționat în teren de unii proprietari. În nici un caz medicul *Denarowski* nu-și permitea să inventeze într-o broșură prezența unor păsări în jurul cunoscutei localități Vatra Dornei. După mărturia paznicului de vânătoare Wagner, pe la 1879, la limita dintre Bucovina și Transilvania se aflau mulți cocoși mici, iar colonelul *Miron Costin*, comandantul hergheliilor statului, mărturisește că pe la 1884 vedea zilnic găinuși și cocoși în marginea poienii Lucina. Același lucru se întâmpla pe la Poiana Stampei, lângă Vatra Dornei¹²⁵. Până prin anul 1860 în marginea comunei Stupca (azi Ciprian Porumbescu), județul Suceva, exista un întins imaș alăturat cu o pădure de mesteceni, prin care trecea o vâlcea mlăștinoasă în care, până pe la 1880, se găseau un mare număr de găinuși și cocoși de pădure. Treptat-treptat, mestecenii au fost defrișați, satul s-a întins până la pădure, iar pășunaatul oilor, tot mai numeroase, a dus la dispariția totală a cocoșului de pădure¹²⁶. Pe la 1883 Sim. *Fl. Marian* ne spune că gotcanul mic se găsește în zona Câmpulung Moldovenesc, Dorna, Dorna Candreni, iar primăvara, în timpul împerecherii, se adună până la 50 la un loc¹²⁷. De altfel, și *Ion Simionescu* arată că "Erau odată atât de mulți la noi, că spun bătrânii din Dorna Cândrenilor ori Poiana Stampii că se băteau cocoșii până și pe gardurile din sat"¹²⁸. Cu toate acestea, prin anul 1896, când renumitul vânător *Vladimir Böhm* și-a început cariera de inginer silvic la Dorna Candrenilor nu a mai văzut nici un cocoș în zona mlăștinoasă Tâsla dintre Dorna Candrenilor și Poiana Stampei, existând doar în marile poieni de la Lucaci, dintre Dorna Candrenilor și Coșna, deci în zona dintre Munții Rodnei și Călimani. Din alte surse rezultă că și în Munții Suhardului a existat cocoșul de pădure până în preajma Primului Război Mondial¹²⁹. Deși nu există dovezi scrise, se presupune că a existat și în munții Țibleș¹³⁰. În schimb se știe că a fost numeros în munții Omu, Roșu, Suhard, Giumalău, Rarău și Călimani; îi cunoșteau toți vânătorii vârstnici, de 60-70 ani prin anii 1956-1960.

Pe la 1830, cocoșul de pădure era pasăre obișnuită și numeroasă în Moldova, găsindu-se în toate pădurile de mesteacăn de pe Siret¹³¹. Cocoșul de pădure era atât de răspândit încât nu ne surprinde numărul lui mare chiar și în zona Deltai; în 1854 scriitorul *Constantin Stamati Ciurea* spune că la o singură vânătoare în jurul mării întinderi de apă de la nord de Ostrovul Cășlița, s-au umplut cu vârf două luntre cu rațe, gotce, lebede și câțiva pelicani¹³². După cercetările lui *Robert Ritter von Dombrowski*, până la 1897 cocoșul de pădure exista pe la Mănăstirea Cocoș din nordul județului Tulcea, dar "era răspândit, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, în aproape toată țara și abundent în locurile prielnice înmulțirii lui, dar acum (1912 n.n.) este aproape cu totul stins, trăind în mic număr prin județul Bacău. Și în pădurile din împrejurimea Mănăstirii Cocoș (Niculițel) din Dobrogea trăia această pasăre; azi (1910-1912 n.n.) este dispărută cu desăvârșire de acolo"¹³³.

Pentru Muntenia și Moldova avem o știre de mare valoare pe care ne-o transmite *C.C. Cornescu* în 1874: "La noi sunt două specii de cocoși: una se găsește în păduri și alta pe care numai la munte o poate cineva întâlni"; așadar cocoșul de pădure se întâlnea peste tot la câmpie, unde era pădure, dar autorul ține să atragă atenția: "Co-

cocoșul este un vânat foarte sfiincios și sălbatic și dacă îl vânează cineva prea des în același loc, el cu încetul părăsește localitatea unde avea obiceiul să șadă. Ca să se înmulțească are trebuință de a fi foarte menajat; din această cauză el s-a împușcat foarte mult la noi, și, neluându-se măsuri, el poate în curând va dispărea cu totul"¹³⁴. Autorul nu face confuzie între cocoșul de pădure și cocoșul de munte, prezentându-se ambele specii și nici nu-l confundă cu găinușa de alun deoarece în ediția a doua a lucrării, ierunca este prezentată separat, imediat după cocoșul sălbatic¹³⁵. Cocoșul de pădure era atât de obișnuit în toate pădurile de șes, încât Cornescu nici nu insistă asupra răspândirii lui. Acest lucru ar fi trebuit să atragă atenția cercetătorilor noștri care condiționează existența lui *Lyrurus tetrrix* de existența muntelui și au privit cu scepticism prezența speciei în regiuni mai joase decât zonele subalpine, cum face și A.M. Comșia: "Este probabil că răspândirea sa în țară, încă pe la începutul secolului trecut, a cuprins toate zonele subalpine ale Carpaților Meridionali, de la Gideanul până la Ciucaș, chiar dacă cronicarii menționează numai anumiți munți"¹³⁶.

În 1938 R.I. Călinescu afirma hotărât că "Până la finele secolului trecut a fost o pasăre care se găsea aproape în toată țara"¹³⁷, dar, I. Philipovici se îndoiește: "nu putem afirma cu precizie dacă această pasăre a existat în număr mare în regiunile de șes"¹³⁸. Dacă prin 1967 S. Pașcovschi se exprimă îndoielnic că "Este posibil să fi trăit și în tufărișuri de stepă"¹³⁹, ulterior ajunge hotărât la concluzia că "nu este vorba de o populație de pădure, izolată de mult în insula păduroasă din nordul Dobrogei, ci de o populație de stepă, care a pătruns în păduri la marginea arealului ei continuu; izolarea a fost foarte recentă și datorită exclusiv acțiunii omului (deşelarea stepelor)"¹⁴⁰. Este meritul ornitologului C. Rosetti-Bălănescu de a fi dovedit existența cocoșului de pădure în plină câmpie, la altitudinea de 110-120 m, în Câmpia Boian, la Didești, județul Teleorman, în pădurea dintre Vedea și afluentul său de pe stânga, pârâul Tecuci, precum și în Câmpia Piteștilor, în pădurile și zăvoaiele de pe Valea Argeșului, din zona Leordeni-Rătești-Pătroaia-Găești, unde se vâna pe la 1894, făcându-se chiar tablouri excesive¹⁴¹. Ulterior, marele nostru ornitolog avea să dovedească prin probe indubitabile prezența lui *Lyrurus tetrrix* în Câmpia Piteștilor. Este vorba de carnetul de vânatoare ținut de tatăl său Nicolae Rosetti-Bălănescu (1865-1943). Acesta, cu alți mari vânători, a vânat cocoși de pădure în pădurile Bănăni și Catane, consemnând, în limba franceză, cele trei vânători la care a împușcat "coq de bruyere" (cocoș de mărăcină, cocoș sălbatic)

"1888, iulie 25

Scăpând trenul de 3 ½ iau expresul de seară, chit să merg cu trăsura de la Pitești la Golești, unde sosesc la 10 ½ spre marea mirare a lui G. Grant și Radu Cornescu. Am vânat foarte plăcut aceste trei zile. Puțini cocoși. La tablou: 4 cocoși, 5 potârnichi, prepelițe și cristei. Mi-am împușcat primul cocoș.

Cocoș de pădure1

1890, iulie 15 și 16

C. Cornescu și cu mine (cel care a scris Manualul vânătorului, n.n.), A. Balș, G. Grant și cu mine am fost la Golești să vânam cocoși de pădure în pădurea Bănăni. Întâlnit 4 stoluri; singur George Grant a împușcat 4 cocoși. A. Balș și cu mine n-aveam câini. În rezumat, cocoșii erau mai numeroși decât în anii precedenți, dar și mai greu de găsit din pricina desigurilor groaznice.

1891, iulie 13 și 14

G. Grant și cu mine, cu Gym și Duc, la cocoși de pădure. Mare decepție: a fost tăiată pădurea străbătută de Neajlov; așa că n-am găsit nimic în prima zi; a doua zi am vânat la Catane. Nimic; dar la înapoiere, trecând prin pădurea Bănăni, George a ridicat un stol de 6 cocoși și a împușcat unul; ne-a fost imposibil să regăsim pe ceilalți din pri-

cina desigurilor. Multe prepelițe în pădure. La tablou: 30 prepelițe, 3 cristei și 1 cocoș. Duc vânează bine.

Golești – Bănăni: Prepelițe 6
 Cristei 2

Golești – Catane: Prepelițe 4¹⁴²

Lăsând la o parte faptul că toate cele trei vânători, în care s-au împușcat cocoși, prepelițe și cristei, au fost făcute în luna iulie, contrar datinei și legii din bătrâni, "păcat" pe care țăranul nu-l săvârșea nici mânat de cea mai neagră sărăcie, consemnările au o mare importanță prin faptul că dovedesc prezența cocoșului de pădure în zona de câmpie, la o altitudine de circa 240-278 m. Nu ne surprinde faptul că la Expoziția Universală de la Paris, din anul 1867, *Ch. Buchholtzer*, din București, care a obținut o mențiune pentru colecția sa ornitologică, a expus și un cocoș (*Tetrao tetrix*)¹⁴³. Până prin anii 1960-1965 mai existau țărani vânători care descriau cu precizie cocoșul de pădure care existase în număr mare prin pădurile de corni, ghiorghinari, răchitișuri și poeni cu măceși și muri, mai ales pe Valea Rogozului, la cest de Pitești, pe Valea Găinii zisă și Rața de la Cerșani, pe toată Câmpia Plotunului (unde se află acum platforma petrochimică de la sud de Pitești, pe Nejlovel și pe toată Valea Neajlovului (Neajlov provine din (c)neaz + lov = "locul de vânătoare al cneazului, deci o loviște a cneazului Țării Vlașca), pe Drâmbovnic și pe coastele din vestul Argeșului, de la Prundu până la est de Morteni. Mulți cocoși de pădure existau pe Valea Găinușii, din Pădurea Găinușa, de la Săpata, județul Argeș. Aici vânătorul *Constantin Udrescu* (1856-1932), fiul vânătorului *Udrea Ene-Găinuș*, a vânat cocoși de pădure și găinuși de alun până prin anii 1914-1916, informațiile fiind indubitabile, primite de la fiul său, folcloristul *Dumitru Udrescu* (născut 24 februarie 1892, inf. 29 iunie 1979). Cocoșul de pădure și găinușa de alun erau păsări frecvente în Pădurea Zidureanca, mai ales pe Vâlceaua Romanaiilor, pe Bătia și Crevedia, unde vânătorul *Ștefan D. Tantană* (născut 12 septembrie 1861) din Mozacu, județul Argeș, a vânat numeroși cocoși de pădure, atât cu ajutorul lațurilor, pe timp de iarnă, cât și cu pușca, până prin 1920-1925; atunci a fost ras trupul de pădure Negrași dintre Leșanca și Drumul Manii. Prin anii 1900-1905, Pădurea Zidureanca avea o suprafață mult mai mare, ajungând la nord până lângă Neajlov, iar spre vest până lângă satul Leșile, la Vâlceaua de lângă Pădure; azi de la vâlcea până la pădure este un km distanță; nu mai există nici corni, nici aluni, nici jugaștri și tei. În această zonă acoperită cu desigurii de corni, aluni și tei s-au vânat până prin anii 1910-1914 numeroși cocoși de pădure și găinuș de alun; vânătorul *Ioniță Buică* (n. Sisu Ion, 1887) împușca și 4-5 cocoși pe zi în această zonă. În 1930 vânătorul *Ion Ciobanu* (n. 10 mai 1906) din satul Leșile a mai vânat doi cocoși de pădure pe Vâlceaua Romanaiilor¹⁴⁴, păstrându-le trofeul, rectricele exterioare în formă de seceră, mintate într-un panaș pe care-l mai pune la pălărie în zilele de sărbătoare până prin anii 1950-1954.

În urma cercetărilor întreprinse între anii 1955-1965 am ajuns la concluzia că frumosul cocoș de pădure a fost frecvent în sudul țării în pădurile și pârloagele din câmpiile Boian, Găvanu Burdea, dar mai cu seamă în Câmpia Piteștilor până după reforma agrară din 1864 când, în urma împroprietărilor, au dispărut lăstărișurile și desigurii arbuștilor, hățișurile și pârloagele. Stingerea definitivă a cocoșului de pădure din aceste câmpii are loc după Primul Război Mondial când marea majoritate a pădurilor mici și rediurile cu lăstărișuri de nepătruns sunt curate în urma reformei agrare legiferată la 17 iulie 1921; denundarea câmpiilor, a vâlcelor și coastelor a dus și la dispariția mlațelor și terenurilor rovinuoase; acestea au fost fatale și pentru cocoșul de pădure și pentru găinușa de alun (*Tetrastes bonasia*). A urmat mai apoi curățirea pădușilor de desigur subarborescentului, curățirea radicală a pășunilor de munte, pășunatul intensiv și un număr

mare de câini hoinari care au decimat multe specii, cocoșul de pădure, obișnuit cu zonele joase rămânând de domeniul legendei. Ultimul cocoș de pădure, singurul pe care l-am văzut și noi, pentru că în ciuda hoinărelilor prin munți nu ne-a fost dat să mai vedem măcar unu, a fost prin mai 1946 în Zidureanca, cam spre obârșia Romanișilor, în sud-estul județului Argeș; în acea vară cu secetă cumplită au fost vâdate acolo și ultimele găinușe de alun. Prin noiembrie-decembrie 1946 vânătorii frați Ciobanu Ion și Ciobanu Constantin au împușcat ultimul stol format din șase exemplare; de atunci nimeni nu a mai văzut nici această pasăre în zona de câmpie a Argeșului.

La începutul secolului al XX-lea, pe la 1905, existau numeroși cocoși de pădure în zonele mlăștinoase situate la poalele munților, precum și pe înălțimile munților Călimani și Bărgău. Vestitul vânător *I. Philipovici* a văzut primul cocoș de pădure din viața lui în 1906, în Poiana Ițcanilor; pe al doilea l-a văzut în 1908 în Munții Cernogora, la cumpăna dintre izvoarele Ceremușului și izvoarele Tisei¹⁴⁵. Cunoscutul zoolog *E. Botezat* a vânat, deseori, la începutul secolului al XX-lea, cocoși de pădure pe platourile înalte de la Sărata și Părcălab, pe unde se mai putea întâlni câte un exemplar chiar și prin 1960¹⁴⁶.

Un bun cunoscător al cocoșului de pădure din prima jumătate a secolului al XX-lea, din nordul țării, a fost brigadierul silvic *Eudoxie Slubciacovschi* care ne comunică: "În anii 1905-1909 am văzut mulți cocoși de mesteacăn în regiunea Zeletin-Părcălab. Apoi am identificat încă destule exemplare din acest vânat în anii 1920-1924, în raionul Dorna Candrenilor, și anume Șerbu și Lucaci, precum și în jurul Suhardului. Pe pantele de sud ale vârfului Omul au rotit 2-3 cocoși. În regiunea Stulpicani-Gemenea, pe care am cutreierat-o de asemenea des, n-am putut vedea în anii 1920-1924 nici un exemplar din aceste păsări. După ce fuseseră distruși mulți bursuci, vulpi, jderi, dihori și ulii din această regiune, a apărut iarăși acest soi de păsări, în anii 1925-1930, pe masivele Căpățâna și Poiana Grosarului, unde au rotit. În anul 1952 am mai văzut un cocoș la Poiana Ițcanilor sub muntele Giumalău"¹⁴⁷.

Prima încercare de colonizare a cocoșului de pădure a fost făcută în Munții Cibinului, județul Sibiu, de *August Spiess* în anul 1913 și a rămas fără rezultat. Din cele 19 exemplare aduse de la mari distanțe, cu trenul din Rusia, au mai rămas doar 7, 4 masculi și 3 femele cărora li s-a drumul în libertate în seara zilei de 18 octombrie, după ce turmele de oi părăsiseră muntele. Lansarea s-a făcut seara, pentru a împiedica îndepărtarea de la locul lansării. Dar, exemplarele au fost prea slăbite din cauza transportului și nu au putut face față dușmanilor și aclimatizării. Colonizarea trebuia făcută primăvara, ca și la potârniche, spre sfârșitul lunii aprilie, în timpul împerecherii¹⁴⁸.

Pe lângă faptul că se rărea an de an, cocoșul de pădure se vâna destul de greu, rămânând un vânat al țaranului, care-l prindea cu lațul în timpul iernii. *Karl Eberle*, care între 1872-1922 a împușcat 27870 zburătoare, dintre acestea numără doar 2 cocoși de pădure¹⁴⁹, iar *Honoriu Bănescu*, avocat, care a vânat între Pitești și Găești între 1893-1928, deci când aici încă se mai găseau cocoși de pădure, din cele 14112 zburătoare împușcate nu se găsea nici un cocoș de pădure¹⁵⁰.

Datorită faptului că ouăle sunt clocite numai de găină, care crește singură puii, fiind deci mai ușor prinsă pe cuib de diferite răpitoare cu păr, numărul lor era mult mai mic decât cel al cocoșilor. Numărul mult mai mare al cocoșilor determină, în zonele montane, încrucișarea acestora cu găina de *Tetrao urogallus*, rezultând un hibrid căruia ornitologii i-au dat numele *Tetrao media* sau *Tetrao hybridus*. Acești bastarzi sunt nefecunzi. Bucoveninii au numit acest cocoș, peltic, deoarece cântă defectuos; nemții îi spun *Rakelwild*¹⁵¹. Am amintit despre o găină hibrid, vânată înainte de 1869 în Munții Retezat, păstrată în balg la Muzeul de Științele Naturii din Sibiu și naturalizată de *Silvia*

Stein-Spiess. I. Philipovici a văzut două exemplare împușcate de V. Böhm în sud-estul Munților Maramureșului, pe malul drept al pârâului Țibău, afluent pe stânga Bistriței Aurii, la nord de satul Țibău, județul Suceava, dându-i nepotrivitul nume de "cocoș mijlociu"¹⁵², necunoscând probabil numele popular "peltic". În condițiile râririi, până aproape de stingere, a lui *Lyrurus tetrix*, azi este imposibil de întâlnit asemenea hibrizi în țara noastră.

După Primul Război Mondial, pe măsură ce printre vânători se încetățenește traducerea din nemțește cocoș de mestecăc, această pasăre devine din ce în ce mai rară, stingându-se pe neobservate și rămânând neobservată acolo unde mai rezista câte o pereche-două. În 1933, deși era dispărut din avifauna Retezatului, continuă să se creadă că în acești munți mai există cocoșul de pădure (*Lyrurus tetrix* L.)¹⁵³. În 1937, se spunea că "il găsim în număr mic în regiunile munților Retezat, Sebeș (Cugir), Făgăraș, Maramureș, Ciuc, în Munții Bucovinei, precum și în restul Carpaților; cu un cuvânt, în acea regiune unde se află și cocoșul de munte"¹⁵⁴, deși cu siguranță în Munții Făgărașilor nu mai exista. În 1938, cocoșul de pădure era stins și din Oltenia¹⁵⁵. În 1940 cocoșul de pădure era considerat pasăre "aproape dispărută" care "se găsește în regiunile arbuștilor din Carpații Orientali și mai rar în Carpații Meridionali"¹⁵⁶. În anul vânătoresc 1 aprilie 1938 – 31 martie 1939 în statistica județului Trei Scaune apar împușcați 5 cocoși de pădure de către doi vânători (1+4), dar "Dacă nu se spune unde anume au fost împușcați și fiindcă se știe că în județul Trei Scaune nu se află cocoși de mestecăc, se naște bănuiala că acei cocoși de pădure au fost bărbătuși ai ieruncilor sau găinușilor de alun, și că vânătorii au făcut confuzie între două specii de vânat bine deosebite"¹⁵⁷. În anul vânătoresc 1 aprilie 1939 – 31 martie 1940 doi vânători din județul Brașov au declarat că au vânat 6 cocoși de pădure, unul a împușcat patru, altul doi¹⁵⁸, fiind probabil printre ultimele exemplare vânat în Bucegi. În statistica alcătuită de Secția Cinegetică din cadrul Institutului Național Zootehnic se arată că în sezonul 1938-1939 în România au fost împușcați 83 de cocoși de pădure¹⁵⁹, dar "Găsim și unele evidente erori. De exemplu, se arată că s-au împușcat 83 cocoși de pădure. Unde? De când? Verosimil e o confuzie cu ierunca"¹⁶⁰. De altfel, încă din 1937, C. Rosetti-Bălănescu atrăgea atenția "cu destulă jenă... să nu se mai confunde cocoșul de munte (*Tetrao urogallus*) cu cocoșul de mestecăc (*Lyrurus tetrix*) și acesta cu ierunca (*Bonasia bonasia rupestris*)"¹⁶¹. Confuzia este adeseori evidentă. Într-un raport de vânătoare al județului Alba stă scris: "Cocoși de alun sunt în regiunea noastră adevărați corbi albi. Cunosoc o singură pădure de mestecăc, unde se abat anual câte două exemplare, fără a le vâna cineva"¹⁶². Fără denumirea științifică este greu să știi la ce specie se referă inspectorul de vânătoare, întrucât poporul nu a numit niciodată specia *Tetrastes bonasia*, cocoș de alun, atât femela cât și bărbătușul fiind numite găinușă de alun, ieruncă, iar faptul că vorbește de o pădure de mestecăc te face să crezi că autorul se gândește la *Lyrurus tetrix*. Deși se credea că dispăruse de multă vreme din zona Ocolului Silvic Orăștie, județul Hunedoara, în 1942 se susținea că în terenurile comune de vânătoare și pădurile statului Măgureni, Anineș, Grădiște, Titiana și Godeanu, ce urmau a se arenda pentru dreptul de vânătoare de către Direcția Economiei Vânatului, se găsesc cocoși de mestecăc¹⁶³. În ciuda acestui aspect, se spunea că în jurul anului 1940, "cocoșul de mestecăc aproape că a dispărut la noi. Se găsește numai în județul Maramureș, la punctul Muntele Tâsla și Prislopul, precum și în unele localități din sudul Bucovinei"¹⁶⁴. Expunându-se un exemplar naturalizat la Expoziția de vânătoare, organizată în iunie 1940 la București¹⁶⁵, cronicarul consemna: "Cocoșul de mestecăc din Cărlibaba este probabil unul din ultimele exemplare ale stocului din România, care merge spre dispariție"¹⁶⁶. Dar și în Bucovina devenise atât de rar, încât, vânându-se unul, după mulți ani, venit la bătaie de cocoși de

munte, stârmește curiozitate, răirea fiind explicată și prin apariția a mulți cocoși bas-tarzi¹⁶⁷. În toată Bucovina, în anii 1927, 1934-1937 abia se împușeau 5 cocoși de pădure în 1934 și unu în 1935¹⁶⁸, în 1937 apreciindu-se "în total numai 3-5 bucăți, în hotar cu Maramureșul" și "Se prevede totala dispariție din cauza distrugerii cuiburilor prin câinii ciobănești"¹⁶⁹. La un apel făcut de Uniunea Vânătorilor din România, în iunie 1936, cu privire la cocoșul de munte s-a primit un singur răspuns, acela al *maiorului Nicolau*, vânător din Huși, care scrie: "Fac cunoscut că pe muntele Prislop, în Maramureș, la punctul numit Vulpe, se găsesc sumedenie din aceste exemplare. Personal, în fiecare an, vânez în luna mai 2-3 zile în acea regiune; și în fiecare dimineață, din acele ce le petrec pe munte, asist la jocul a 15-20. Camarazii mei de vânătoare de asemenea văd, în acea regiune, cam același număr"¹⁷⁰. Așadar "sumedenie" de cocoși de pădure însemna, pentru vânătorul respectiv, 15-20 de exemplare! De altfel, în 1930, a vânat cocoși de pădure pe Prislop și *Kurt Czellner*¹⁷¹. În urma investigațiilor noastre din anii 1955-1975 nu excludem ca prin anii 1930-1940 specia să se fi găsit în multe zone și să se fi vânat în număr mai mare, dar vânătorii, arendași ai terenurilor respective, ascundeau adevărul pentru a nu plăti prea scump terenul și pentru a profita cât mai mult, ducând prin aceasta la dispariția speciei.

După notările și studiile lui *I. Phipovici*, cocoșul de pădure a fost semnalat în anul 1921 pe muntele Tâtarca, pe stânga Bistriței Aurii, la nord de Cârlibaba, iar prin 1930-1940 chiar și de pe șoseaua națională se auzeau cocoșii pe Dosul Stănișoarei și pe toate culmile din jur. Cei mai mulți s-au găsit întotdeauna în Prislop și mai spre nord, dar se găseau și spre sud, pe munții Prelucile Găinilor, Dealul Roșu și Stănișoara; pe acest din urmă munte a rotit, în 1938, doar un cocoș de pădure bătrân, având ca parteneră o găină de munte. Se apreciază că în anul 1938 în toată zona Munților Rodnei ar fi existat cam 50-60 de cocoși și găini de pădure, marea majoritate cocoși, efectivele fiind repartizate astfel: circa 20 în zona Prislop, aproximativ 10 exemplare pe pantele estice ale Inelui și alte 20 de exemplare în zona Vârfului Omului, la izvoarele Someșului Mare. Nu ne surprinde numărul cocoșilor de pădure din această zonă dacă avem în vedere faptul că în 1932 s-a realizat propunerea, făcută încă din 1920 de renumitul botanist *Al. Borza* și ing. *A. Coman*, de a se înființa în jurul vârfului Pietrosul Rodnei o rezervație de 183 ha în etajul alpin pentru protejarea florei¹⁷². În 1956, efectivele se mențineau la același nivel din 1938, iar în decurs de 17 ani, din 1939 până în 1956, s-au împușcat, în toată această zonă, doar 6 cocoși, datorită măsurilor speciale de ocrotire¹⁷³. Calculul este însă inexact deoarece în perioada 1946-1953 cocoșii de pădure au fost decimați de tot felul de braconieri, precum și de către unii vânători din satele Valea Stănei, Cârlibaba și Șesuri, județul Suceava, dar și de cei din Valea Vinului, Șanț și Valea Mare, județul Bistrița-Năsăud, fără să mai vorbim de puzderia de activiști ai partidului comunist care vânau unde, ce și cum voiau în orice loc, crezându-se noii stăpâni a toate și pretutindeni în țară. Evenimentele care au urmat anului 1944 au împiedicat propunerea făcută în 1943 de a se coloniza cocoșul de pădure în zonele de unde a dispărut, ameliorându-se situația care a produs distrugerea lui¹⁷⁴. Mai amintim că între anii 1934-1938 pe înălțimile Călimani-Izvorul, cocoșul de pădure prezenta "în fiecare primăvară o bătaie destul de frecventă"¹⁷⁵, și se pare că aici a dăinuit, în număr mare, după mărturia ciobanilor și pădurarilor din zonă, până prin 1944-1945. Dintr-un raport alcătuit de *Savișchi* reiese că în 1950 era dispărut din Călimani¹⁷⁶.

După puternica secetă din vara anului 1946, urmată de un pășunat abuziv, pretutindeni, precum și de un braconaj nemaiîntâlnit, cocoșul de pădure s-a stins pretutindeni unde se mai afla în număr de 2-3 exemplare, lăsându-și doar numele și chipul pe vasele de argint ale Mănăstirii Cocos, tocmai în Dobrogea, încât a mai susține¹⁷⁷, că în

anul 1971, cocoșul de mesteacăn (*Lyrurus tetrax* L.) se mai află în Munții Făgărașului¹⁷⁸, este o stupiditate soră cu iresponsabilitatea, dacă nu cumva este vorba de bolșevici semianalfabeți, cu ifoase de oameni de știință, datorat posibilităților de a publica nestingheriți orice ineptie.

În 1965 ni se comunică faptul că la 14 august 1951, orele 6 dimineața, pe hotarul comunei Lisa, în apropierea șoselei ce duce la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, a fost observat un mascul și două femele de cocoș de mesteacăn, exemplare care au fost urmărite timp de 20 de minute, îndemnându-ne la cercetări mai amănunțite pe teritoriul comunelor Breaza, Lisa, Sâmbăta de Sus ș.a. din județul Brașov¹⁷⁹. Socotim că autorul a făcut, în cazul de față, o confuzie cu *Tetrao urogallus* care adeseori cobora pe pantele nordice ale Făgărașilor. Prin 1956-1965 se mai aflau prin satele respective destui vânători bătrâni care cunoșteau bine cocoșul de pădure și-l vânaseră până prin anii 1910-1914, dar absolut nimeni nu-l mai văzuse în Munții Făgărașilor, ori la poalele nordice ale munților după Primul Război Mondial. În urma unor investigații, efectuate printre muncitorii forestieri și personalul silvic, în anii 1965-1968, se afirmă că specia *Lyrurus tetrax* L. ar exista la Valea Uzului, în zona pâraielor Meghereș și Bacșa¹⁸⁰. Nimeni nu neagă existența speciei în trecutul nu prea îndepărtat în zona Munților Ciucului, dar după 1950 cu siguranță nu s-au mai văzut cocoși de pădure pe Valea Uzului, nici în județul Harghita, în zona munților Vârful Alb, Popoșa, Vârful Roșu, Cotorca și Bobișca și nici în județul Bacău, în munții Gura Muntelui, Muierușul sau Obcina Lapoșu.

Prin 1956-1957 cocoșul de pădure era în pragul stingerii definitive, abia de se mai putea vedea pe la Ineul Rodnei¹⁸¹, ceea ce a determinat Comisia pentru Ocrotirea Monumentelor Naturii să întreprindă o anchetă în lunile iulie-august 1957, prelungită în primăvara anului 1958 în timpul rotitului. Cu această ocazie, s-a stabilit prezența cocoșului de pădure în codrii bătrâni, cu luminișuri, în parchetele bogate în zmeură și scoruși, precum și în golurile alpine cu afine, jnepeni și ienuperi din zonele Poienile de sub Munte, la nord de Valea Vaserului, în județul Maramureș, în zona Bistrița Aurie – Cârlibaba, județul Suceava și mai rar în Munții Rodnei, Călimani și Giumalău, așadar numai la limita dintre județele Maramureș, Bistrița-Năsăud și Suceava, propunându-se Departamentului Silviculturii unele măsuri preliminare de protecție, ca: interzicerea distrugerii prin tăiere sau ardere a câmpurilor de jnepeni și ienuperi; înființarea unor zone de protecție temporară, unde pășunatul să fie oprit până la 15 iulie; distrugerea răpitoarelor vătămatoare; împiedecarea braconajului¹⁸². Efectivele cocoșilor de pădure stabilite cu ocazia acestei anchete trebuie să fi fost alarmant de mici de vreme ce nu s-au dat niciodată publicității. Numeroși autori consemnează prezența speciei *Lyrurus tetrax* în munții mai sus amintiți, dar nu încapă îndoială că majoritatea nu cunoșteau nici specia, nici zona geografică și nimic din realitatea de pe teren, pentru care noi nici nu-i luăm în considerație.

În județul Maramureș, între 1955 și 1968 cocoșul de munte este rar, puțin numeros, fiind observat la 12 iulie 1956 pe Muntele Tomnatecul, la est de râul Repedea. În primăvara anului 1964 pe muntele Tomnatecului între Valea Biliei și Putredul – un izvor al Bistriței Aurii – a fost auzit un singur fluierat, după care au fost văzuți doi cocoși, chiar dacă în 1963 s-au observat în bătaie 7 cocoși; deranjați de turmele de oi au fost văzuți mai sus. Tot în 1964, s-au mai observat 3 cocoși în bătaie în Prelucile Gagii, un cocoș stingher sub vârful Mihailecului, între culmile Mihailec și Farcău, iar sub Farcău, între apele Rusovei și Repedei o găină și un cocoș¹⁸³. La 27-28 aprilie 1959 pe Munții Stănișoara și Groapa au rotit 3 masculi și 2 femele lângă ei; au mai rotit, un număr neprecizat, pe munții Pop Ivan, Tomnatecul și Copilaș¹⁸⁴. La 5 mai 1970 cocoșii de pădure au rotit anemic de la muntele Prislop spre nord, spre Cornedei, în estul județului

Maramureș¹⁸⁵. În urma unor cercetări, întreprinse timp de 20 de ani, între 1957-1977, se ajunge la concluzia că ultimul refugiu al cocoșului de pădure în Maramureș îl constituie Preluca Prislopului, Cearcănul și Ciungile Bălăsinei, cu zonele limitrofe din județele Suceava și Bistrița-Năsăud¹⁸⁶. Ornitologul maramureșan *Iosif Béres*, foarte bun cunoscător al păsărilor din Maramureș și al cocoșului de pădure din nordul țării, ne comunica în 1988 că *Lyrurus tetrix* se mai află, în județul Maramureș, în Preluca Prislopului, Cearcănul, Bătrâna și Tomnatecul, într-un număr limitat de mai mulți ani la 18 exemplare, ceea ce ne determină să fim sceptici privind afirmația că în 1960 ar mai fi existat în nordul României 200 de piese¹⁸⁷.

În ceea ce privește situația din județul Suceava, cocoșul de pădure este citat în 1964 ca prezent în Muntele Mănăila și Lucina, lângă comuna Moldova-Sulița, ca și spre Cărlibaba¹⁸⁸. În 1966, cocoșul de pădure se menținea în Tomnatecul, la nord de Câmpulung-Moldovenesc, Vârful Omului din Suhard, în zona Țibău din nordul acestor munți, ca și în masivul Lucaciu din Munții Călimani¹⁸⁹; mai era semnalat în rezervația Stâncile Doisprezece Apostoli, la sud-vest de Lucaciu, în jnepenișurile și ienuperetele de pe versantul vestic, spre pâraul Negrișoara, ca și în zona Cărlibaba¹⁹⁰. În 1969, mai erau câteva perechi pe Muntele Lucaciu, la vest de Moldova-Sulița¹⁹¹. La 21 mai 1961, tehnicianul de vânătoare *Iacob Lupușor* a văzut un cocoș de mestecăn, de la o distanță de 20-30 m, la Fundul Pârăului Roșu – Valea Diaca, în Munții Suhardului, iar la 1 iunie acelaș an, a văzut, tot de la mică distanță, un cocoș de pădure spre Vârful Omului, la Pietrele Roșii, în acelaș fond demonstrativ de vânătoare¹⁹². După unele surse, între anii 1985-1990, în județul Suceava efectivele găinilor și cocoșilor de pădure s-au menținut în jurul a 26 de exemplare.

În județul Bistrița-Năsăud specia era prezentă, prin 1968, în muntele Bătrâna, în hotar cu județul Maramureș, în Mihăiasa, la izvoarele Anișului, precum și în Ineu, în zona Bila-Lala, apreciindu-se că în Munții Rodnei ar fi existat aproximativ 100 de indivizi¹⁹³. Izolat, se mai găsea și în Munții Călimani, în special în Călimanul Cerbului¹⁹⁴, dar credem că, socotindu-se și aceste exemplare izolate, tot nu ajungeau la 100, cum se susținea. În 1977, cocoșul de pădure se menținea în trei stațiuni din Munții Rodnei, ce urmau a fi cuprinse în viitorul parc național sub formă de rezervație științifică integrală: Bila-Lala și Prelucile Gagilor; Tomnatecul Mare – Iapa Albă; Mihăiasa – Bătrâna¹⁹⁵. Dacă în 1968 se susținea că în Munții Rodnei existau circa 100 găini și cocoși de pădure¹⁹⁶, cifră exagerată, în nici un caz nu exista aberantul “efectiv de câteva sute de exemplare”¹⁹⁷; din surse demne de toată încrederea, pădurari care cunoșteau foarte bine zonele, în Munții Rodnei, în județul Bistrița-Năsăud, între anii 1981-1990 efectivele cocoșului de pădure s-au menținut la circa 14-16 exemplare.

La data de 12 septembrie 1968 au fost observați 3 cocoși de pădure în apropierea Vârfului Răchitiș din Munții Călimani, județul Harghita, iar ceva mai departe o găină. La 8 noiembrie 1968, tot sub Vârful Rachitiș au fost stârmiți 4-5 cocoși de pădure, iar la 2 mai 1969, în același loc, a fost observat un singur cocoș de pădure, un exemplar singuratic, întrucât a fost cercetat întregul platou și nu s-a mai dovedit un alt exemplar. Acestea sunt locurile unde a fost vânat în 1894, pe Muntele Alunișul, de lângă Bilbor și tot la Bilbor au fost capturate exemplare în 1896 și 1897, fiind deci locuri de baștină ale speciei¹⁹⁸. După anul 1969 nimeni nu a mai văzut cocoșul de pădure în munții de pe Valea Bistricioarei din Călimani.

Datele statistice sunt foarte zgărcite când este vorba despre cocoșul de pădure. În perioada 1961-1969, în luna martie a fiecărui an, efectivul era evaluat la 150-200 indivizi¹⁹⁹, dar avem toate motivele să nu dăm crezare acestor cifre, numărul fiind supraevaluat de către organele de vânătoare; totul în România trebuie să fie la superlativ!

În urma investigațiilor noastre printre pădurari apreciem că specia *Lyrurus tetrix* s-a menținut permanent sub 100 de exemplare, ajungând în deceniul 1981-1990 în jurul a 50-60 de exemplare: circa 26-30 în județul Suceava, 18 în județul Maramureș, 14-16 în județul Bistrița-Năsăud, ceea ce corespunde unor studii serioase, care concluzionează că “prezența sa se mai face simțită în câteva fonduri de vânătoare din nordul Carpaților: Cârlibaba din județul Suceava și mai puțin în județul Bistrița-Năsăud și Maramureș, în efectiv global de câteva zeci de exemplare”²⁰⁰. Cifrele de 40-50 de exemplare ne-au fost confirmate și de biologul maramureșan *Béres Iosif*. Speranța că va avea loc o sporire considerabilă a efectivului cocoșului de pădure care cuibărește în jnepenișurile ce ocupă circa 400 ha din rezervația naturală Pietrosul Mare, din nordul Munților Rodnei, preconizată în 1965²⁰¹, nu s-a împlinit. Ceea ce s-a întâmplat cu câmpiile din sudul țării după 1864, a continuat cu gurile și poenile alpine după 100 de ani.

În zilele noastre *Lyrurus tetrix* s-a stins din două cauze: “prima – și cea mai importantă – este legată de defrișarea greșită a jnepenișurilor din gurile alpine pentru mărirea suprafețelor de pășunat și a doua, distrugerea cuiburilor, ouălor și puilor de către păzitorii vitelor și chiar de vite în deplasările lor de zi și noapte, fără să uităm câinii de la stâne, cei mai mari distrugători ai ouălor și ai puilor cocoșului de mestecăn” – ai întregului nostru vânat, adăugăm noi -, iar popularea cocoșului de pădure în alte două, trei fonduri de vânătoare din alte județe, cu condiții corespunzătoare, precum și în parcul național Retezat a circa 30 de exemplare, 10 masculi și 20 femele, aduse din biotopuri asemănătoare celor din țara noastră²⁰² nu a avut loc, cum nu s-a încercat nici propunerea de a se reproduce și crește în voliere în vederea colonizării²⁰³, ceea ce credem că în cazul speciei în discuție nu va da rezultate. Prin Hotărârea nr. 4, din 29 iunie 1972, Consiliul Popular al Județului Argeș decidea reintroducerea, în fauna acestui județ, a speciilor: capra ibex, cocoșul de mestecăn și brebul²⁰⁴, acesta din urmă fiind, după toate probabilitățile, brebul (*Castor fiber europaeus* L.), dar mulți dintre cei 30 de membri ai Consiliului Județean de Îndrumare pentru Ocrotirea Naturii, care au fost prezenți la luarea hotărârii, credeau că “brebul” este o pasăre, deoarece urma după cocoșul de pădure. Lăsând la o parte acest aspect, județul Argeș nu mai oferă nicăieri condiții pentru introducerea cocoșului de pădure și cu atât mai mult a brebului. Simplele propuneri nu sunt suficiente. “Fără dirijarea acestor biotopuri spre revenirea la stadiul natural, fără cruțarea jnepenișurilor și a arinișurilor superioare codrului, simpla declarare ca “monument” a femelei și ocrotirea cinegetică a cocoșului (în sens strict vânătorească) sunt insuficiente”²⁰⁵. În timp ce la noi cocoșul de pădure este “hăituit de primăvara până toamna de câinii ciobănești de la stâne, care-i distrug pontele”²⁰⁶, nu ne surprinde că în Austria, țară mai mică de 2,83 ori decât România, se vâna, prin 1970, câte 2300 cocoși de pădure anual²⁰⁷, cifră menținută până la sfârșit de mileniu, în sezonul vânătorească 1997-1998, vânându-se 2276 cocoși²⁰⁸.

Acum, la sfârșitul celui de al doilea mileniu al erei creștine, chiar unul dintre susținătorii permanenți și infocați ai cifrelor exagerate pe care le-am prezentat în această lucrare, recunoaște că “evaluările din 1991 arătau sub 50 de exemplare” și că “în 1992 se evaluează că în toată zona de nord a țării ar mai fi 27 de exemplare”²⁰⁹. Ultima cifră ni se pare cea reală, sau aproape de realitate, estimările ornitologului *Béres Iosif* fiind de 30-35 exemplare în anii 1991-1996 și de aproximativ 40-42 exemplare, deci nici 50!, în 1997-1999²¹⁰. Afirmatia că în 1995-1996 “mai există câteva nuclee cu un efectiv de sub 100 de exemplare” ni se pare hazardată, chiar dacă autorii stabilesc trei zone în care se mai întâlnește specia, ei nu ne spun efectivele din fiecare. Cocoșul de pădure s-ar mai menține pe Dealul Negru, între valea Nichitaș și Pârâul Negru; în parcela 55, subparcelele A și B de pe raza Ocolului Silvic Rodna, pe culmea Coasta Netedă, unita-

tea de producție VII Izvorul Bistriței, parcelele 29-30 de pe raza Ocolului Silvic Borșa și Culmea Zămbrosilavilor, Ocolul Silvic Cârlibaba, precum și o semnalare nesigură, din auzite, dar fără a fi verificată, în județul Neamț, Ocolul Silvic Borca, unitatea de producție IV Săbașa, între parcelele 167-168²¹¹.

Legile referitoare la cocoșul de pădure aproape că lipsesc în tot evul mediu. Legea din anul 1504 a regelui *Ladislau al II-lea*, articolul 18, interzicea colonilor și țăranilor români din Transilvania să vâneze găinușă²¹² și este deci de înțeles și cocoșul de pădure. Poprirea a fost pur formală. În primul rând vânătoarea era liberă pentru animalele răpitoare, iar țăranul român care folosea lațurile, putea ușor ascunde cocoșul de pădure sub haină²¹³. În al doilea rând, feudații obligau pe țărani să le aducă vânat, ceea ce dovedește că țăranul vâna și pentru el. În al treilea, articolul 18, din 1504, nu s-a aplicat în scaunele secuiești și săsești, unde vânătoarea a fost întotdeauna liberă, conform privilegiilor din Andreanum, dat în 1224 de regele *Andrei al II-lea*²¹⁴. Prima legiuire care prevede o perioadă de interdicție a vânării în vederea ocrotirii vânatului din Transilvania este Ordonanța guvernământului civil și militar nr. 15603/1685 din 2 iulie 1853, care stabilește ca timp de ocrotire și îngrijire generală perioada de la 1 martie până la 31 august, dar la punctul 2-b se precizează că în această perioadă se pot vâna, prin împușcare, cocoși de munte și de pădure în timpul cetăitului²¹⁵. În 1872, apare Legea VI, prima legiuire a vânătorii din epoca dualismului austro-maghiar, care, pentru o largă cunoaștere, a fost publicată și în limba română: *Legea despre venatu din anul 1872, Ediția oficială, Pesta, Editura oficială, Pesta, 1872*, care, în capitolul III, paragraful 10, litera e, prevede că se oprește vânatul "pre cocoși selbatici din 1-a iulie pana 1-a martie, pre gaine sălbaticie înse preste tot timpul". Așadar, traducerea românească vorbește de cocoși sălbatici și găini sălbaticie, ceea ce include atât *Tetrao urogallus*, cât și *Lyrurus tetrix*. Publicațiunea orașului Brașov referitoare la respectarea legii de vânătoare din anul 1872, tradusă în românește chiar în acel an, specifică oprirea vânării "e) de cocoși de munte de la 1 iuniu până la 1 martiu, de muieruscile acestei specii totuși în orice tempu"²¹⁶. În anii 1876-1883, în comunele foste supuse Brașovului, unde îi mai rămăsese orașului pământuri, s-au introdus permise zilnice de vânătoare cu taxe pentru împușcare. Statutul respectiv a fost alcătuit de inginerul silvic *E. Zaminer* și aprobat de Ministerul de Interne austro-ungar sub nr. 52493/1877. Conform acestui statut, permisul zilnic costa 40 kr, iar taxele pentru împușcare erau de 60 kr pentru un cocoș de munte și de 20 kr pentru o găinușă²¹⁷, ceea ce ne face să deducem fie că pe terenurile de vânătoare respective nu existau cocoși de pădure, fie că erau percepuți la aceeași taxă de 60 kr.

Prima pravilă care încearcă să introducă în Țara Românească o perioadă de ocrotire a vânatului, inclusiv a cocoșului de pădure, este opreliștea de vânat din aprilie 1830 a Divanului Săvârșitor al Valahiei care anunță că "s-au oprit uciderea a tot felul de vânat din Prințipat, de la 15 ale următorului aprilie și până la 1 iunie, afară însă de păsările și dobitoacele mîncătoare de carne și pricinuitoare de pagubă, adică: lupi, urși, vulpi, bursuci, găi și altele asemenea care dau vătămare și stricăciune altor fel de dobitoace"²¹⁸. Opreliștea nu s-a aplicat, rămânând necunoscută țăranilor vânători. *Legea asupra poliției vânatului*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 170, din 2 noiembrie 1891, iar regulamentul ei de aplicare în *Monitorul Oficial* nr. 236 din 28 ianuarie 1892, stabilește, în capitolul II, "timpul în care unele specii de vânat sunt permise sau prohibite"; în art. 15, litera e, prevede perioada permisă pentru "Cocoșii cei negri (speța cea mică) și acei mari de munte, de sex masculin, în intervalul de la 15 martie până la 15 mai. Vânărea găinilor este cu totul oprită", reglementare care ar fi dus la înmulțirea celor două specii dacă s-ar fi respectat. Din păcate, legea nu era cunoscută și nu a fost res-

pectată de nimeni. Era greu după o libertate ancestrală să se impună interdicția. După 15 ani apare o nouă lege, cu același nume, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 286 din 28 martie 1906, iar *Regulamentul* a fost publicat în *Monitorul Oficial* nr. 45 din 28 mai 1906 și în revista *Diana*, Anul II, nr. 14, din 15 Iunie 1906. Conform noii legi, se pot vâna "Cocoși de munte (ambele specii), cocoșii și găinile de la 1 august la 15 ianuarie, iar de la 15 aprilie la 15 mai numai cocoșii lor", ceea ce constituie un regres față de legea din 1891.

Prima lege de vânătoare a întregii României, după Marea Unire din 1 Decembrie 1918, lege care a fost publicată în *Monitorul Oficial* nr. 167 din 27 octombrie 1921 și republicată cu unele modificări în *Monitorul Oficial* nr. 12 din 19 aprilie 1923, a fixat, pentru ambele specii de cocoși, aceleași perioade: cocoșii puteau fi vânați între 1 aprilie – 15 mai și 15 august – 15 ianuarie, iar găinile numai între 15 august – 15 ianuarie, ceea ce a constituit o catastrofă pentru cocoșul de pădure, un mare regres față de legea din 1891. De aceea, a fost nevoie ca legea să fie completată prin ordine și decizii. Prin *Decizia Ministerială* nr. 14583/1925 se oprește vânătoarea găinilor la ambele specii, în întreaga țară, pe timp nelimitat, iar cocoșii se vor vâna conform legii²¹⁹. Ordonanța nr. 70977/1925 reglementează și ea vânarea cocoșilor de munte, cocoșilor de mesteacăn și potârnichilor²²⁰, cocoșii de ambele specii putându-se vâna doar între 1 aprilie și 15 mai. Prin D.M. nr. 14840/1936 s-a interzis vânătoarea cocoșilor de mesteacăn (ambele sexe) până la 31 decembrie 1937, în toată țara. Faptul că ordonanțele folosesc numele cocoș de mesteacăn ne dovedește că specia era pe cale de stingere, aproape necunoscută celor ce alcătuiau legile. Ministerul poate acorda autorizații speciale de vânătoare arendașilor de terenuri care dovedesc că această specie de vânat se găsește din abundență pe terenurile respective²²¹. Numai că arendașii nu aveau interes să declare prezența speciei în cauză și oricât ar fi fost de numeroasă sau de periclitată ei vâneau până la ultimul exemplar atât cocoșii, cât și găinile. Prin D.M. nr. 2534/1941 se oprește, pe anul vânătoresc 1941-1942, vânarea cocoșilor și găinilor de mesteacăn²²², reglementare ce va fi cuprinsă și în noul permis de vânătoare²²³. După cel de al doilea război mondial a urmat o perioadă de haos și braconaj fără limită. *Legea nr. 231, pentru organizarea economiei vânatului*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 154 din 9 iulie 1947, nefiind respectată de nimeni, a determinat punerea cocoșului de pădure sub scutul Decretului nr. 237/1950 ca monument al naturii²²⁴. Era mult prea târziu! Din zonele de câmpie specia dispăruse cu desăvârșire. Pe de altă parte *Decretul* 237/1950 a provocat nemulțumirea multor personaje care considerau că prin schimbarea vechii orânduiri sociale li se cuvine totul, iar cocoșul de pădure, căruia și ei îi spuneau "de mesteacăn", naturalizat era un trofeu mult râvnit, ceea ce a determinat Direcția Vânătoriei din Ministerul Gospodăriei Silvice să dea Ordinul nr. 637 din 14 martie 1953, prin care cocoșul de pădure putea fi vânat numai pe bază de autorizație nominală și netransmisibilă, eliberată de Ministerul Gospodăriei Silvice. Era exact ce-și doreau noii conducători ai dictaturii bolșevice din România, anulându-se astfel și prevederea Art. 13 din *Decretul* 76/1953 cu privire la economia vânatului și pescuitului în apele de munte care oprea vânătoarea, în tot timpul anului, a cocoșilor și găinilor de "mesteacăn".

Situația speciei devenind catastrofală, la prima consfătuire a ornitologilor din România, care a avut loc la Brașov, între 28-30 martie 1966, se hotărăște crearea a două rezervații în regiunea de nord a țării, pentru salvarea cocoșului de "mesteacăn"²²⁵. Hotărârea, bazată pe o documentație de mare finețe ecologică și de mare responsabilitate²²⁶, întocmită de biologul Alexandru Filipașcu, a fost concretizată prin înființarea, în 1970, a primei rezervații pentru ocrotirea cocoșului de "mesteacăn" (dovadă că nici Filipașcu nu cunoștea numele autentic al cocoșului de pădure, numindu-l și el tot "de

mesteacă") în Munții Maramureșului, în zona Cornedei-Ciungii Bălăsinii, pe 800 ha gol de munte și pădurea de limită²²⁷. S-a spus că efectivul de cocoși de pădure se apropia, pe atunci, la 50 de exemplare, dar numărul trebuie să fi fost mult mai mic, urmare a defrișărilor golurilor de munte acoperite cu jneapăn, cu scopul declarat de a se îmbunătăți pășunile, în realitate, așa cum constata Gheorghe Pânzaru, pentru obținerea unor câștiguri materiale imediate de către cei ce se ocupau cu aceste defrișări, prin valorificarea lemnului de foc obținut. "Rezultatul acestei acțiuni fără discernământ, nu numai că nu a contribuit la îmbunătățirea pășunilor, dar a avut ca urmare chiar spălarea solului superficial ce a existat, apărând formațiuni torențiale. Aspectul de pe versantul nordic al culmii Cornedei-Cearcăn, de exemplu, este reprezentativ: "un peisaj dezolant, cu tulpini subterane denudate, arse de soare, arătând ca niște schelete de animale după un cataclism"²²⁸. Ulterior s-a înființat, pentru salvarea cocoșului de "mesteacă", refugiu-l Bila-Lala, la est de vârful Ineu, în Munții Rodnei, în suprafață de 1000 ha, în județul Bistrița-Năsăud și nu în județul Suceava, cum greșit s-a afirmat²²⁹.

Legea nr. 26 – Legea privind economia vânatului și vânătoare, adoptată de Marea Adunare Națională în ședința din 5 noiembrie 1976, în Cap. III, Art. 18, litera cocoșul, include cocoșul de mesteacă (de pădure, n.n.) în categoria speciilor la care vânătoarea este interzisă, deși în Anexa nr. 1, care cuprinde animalele sălbatice care fac obiectul economiei vânatului, figurează și cocoșul de mesteacă. Conform Art. 32 al legii, persoanele care braconază animale incluse în categoria speciilor interzise sunt culpabile de o pedeapsă cu închisoare de la 6 luni la 3 ani și cu amendă de la 3000 la 15000 lei, precum și cu 3500 lei despăgubire pentru fiecare exemplar împușcat. În ciuda tuturor acestor măsuri, cocoșul de pădure se stinge încetul cu încetul, de vreme ce prin 1973 jnepenii încă mai ardeau în Cornedei²³⁰, atrăgându-se atenția că "Tătărcile nu aveau nevoie de ocrotire atunci când nici oile nu duceau lipsă de pășuni, când nici omul nu simțea lipsa pădurii și a apelor curate, lipsă de ogoare sau de boabe din ogor, sau de aer curat peste pământ curat și rodnic. Așa încât măsura omenește reală a eforturilor depuse pentru protecția cocoșului de mesteacă (de pădure, n.n.) în Carpați, se răsfrânge – în viața de toate zilele –, în nevoia firească de a ocroti, de a conserva, însăși entitatea carpatină, însuși muntele cu toate bogățiile lui, tocmai pentru nevoile țării"²³¹.

Să nu uităm pravila nescrisă a pământului, legea din bătrâni, care dădea dezlegare pentru vânarea cocoșului de pădure, după încetarea postului Sântămăriei, după 14 august, și punea opreliște desăvârșită cu o zi înainte de Dragobete (3 martie), deoarece în această zi se însoțesc păsările²³², cutumă respectată cu sfințenie de țărânul român sub noțiunea de păcat, sminteala cea mai mare fiind împușcarea cocoșilor și dropioilor în timpul jocului lor de nuntă, momentul cel mai plăcut oricărei ființe, deci și lui Dumnezeu care a orânduit astfel. Alături de această lege nescrisă mai erau și alte credințe. "Femeia în poziție să nu mănânce aripi de pasăre, căci se aripește copilul, nu șade înfășat – Bursucani-Covurlui", sau "Femeia îngreunată să nu mănânce aripi de pasei, căci copilul care se va naște, neconținut va da din mâini și din picioare, parcă ar vrea să zboare – județul Suceava"²³³. În zona istorică Vlașca se spunea că "Vânătorul care împușcă pasări în timpul împerecherii va rămâne fără urmași care să-i poarte numele, nepoții lui vor avea numai fete și numele se va stinge", credință contrară legilor scrise din secolul al XX-lea care tocmai în timpul împerecherii dădea dezlegare vânării cocoșilor. Tot în zona istorică Vlașca, legea pământului punea opreliște vânării păsărilor dacă în familia vânătorului exista o gravidă, soție, noră, fiică. Așadar, legea pământului ocrotea pe deplin păsările. Din nefericire această lege, izvorâtă din sufletul ocrotitor al românului, a fost încălcată de vânătorii școliți care, contrar datinei, au început să vâneze cocoșul sălbatic (ambele specii), la pândă, primăvara, la epoca împerecherii și, ce a fost

și mai grav, se considera că "Timpul cel mai potrivit pentru vânarea de cocoși cu prepețicarul este de la 15 iulie până la finele lui august. La această epocă puii sunt destul de mari; cocoșul și găina stau pe jos cu dâșii, nu sboru departe și rabdu pe câine ca să-i stea"²³⁴. Această metodă, în timpul când găinile sălbătice stăteau lângă pui, prin faptul că ele cu greu zburau de lângă ei, a dus la scăderea catastrofală a lor față de numărul cocoșilor. Este adevărat că găina de pădure avea o carne delicioasă care, friptă la frigare, era de neegalat²³⁵, cea a cocoșului de munte și de pădure (în text: mesteacăn) e neagră și tare, fiind apreciată doar când cocoșul era tânăr²³⁶.

*Legea fondului cinegetic și a protecției vânatului, Legea nr. 103/23.09.1996*²³⁷, care în Cap. V, Art. 51, prevede că "Anexele 1 și 2 fac parte integrantă din prezenta lege", include la nr. 34 din Anexa 2 - B. Păsări, Cocoșul de mesteacăn (*Lyrurus tetrix*) în rândul păsărilor din fauna sălbatică la care vânarea este interzisă, cu un quantum despăgubitor, în cazul unor fapte ilicite, de 500000 lei. Este mult prea puțin în situația apariției peste noapte a multimiliardarilor și prea târziu acum când în România specia este în pragul stingerii, într-un număr sub 50 de exemplare. În cazul speciilor aflate pe lista roșie legea trebuia să fie mult mai dură, să descurajeze total pe cei ce-și permit, prin bani și relații de partide, s-o încalce.

Se cuvine să amintim că filatelia românească a adus un pios omagiu, printr-o microiconografie, în cadrul tematicii "*Monumente ale naturii*", 6 valori puse în circulație la 1 februarie 1960, macheta fiind executată de *Maria Panin* și gravura de *I. Dumitrana*, pe hârtie velină groasă, fără filigran, dantelat 14:14 ½; timbrul cu o valoare de 1,75 lei, pentru poșta aeriană, de culoare verde-gălbui, reprezintă un cocoș de mesteacăn (de pădure, zicem noi)²³⁸. În anul 1977, a fost emis un set de întreguri poștale, în două variante coloristice, cu marca fixă, figurativă, de 30 bani, reprezentând o cucuvea. Plicul având codul 0144/77 reprezintă un cocoș de mesteacăn (nu un cocor de mesteacăn cum îl denumeste filatelitul autor *Iosif Micu*)²³⁹.

La 16 octombrie 1987, se pune în circulație emisiunea "*Rezervații naturale din Europa*" – 2 blocuri cu câte 12 timbre fiecare, fiecare timbru având valoarea de 1 leu – dantelat 13 ¼, tip de imprimare Tiefdruck. Timbrul nr. 4570 reprezintă în policromie cocoșul de pădure (*Lyrurus tetrix*)²⁴⁰.

Din cele relatate se pot trage câteva concluzii de ordin istoric privind *Lyrurus tetrix*. Numit cocoș aldași și cocoș negru, a fost una din păsările foarte iubite de poporul român și a fost implicat într-o serie de credințe care au dăinuit până la sfârșitul celui de al II-lea mileniu al erei creștine. Răspândit pe întinderile câmpiilor noastre, acolo unde se găseau desișuri de arbuști, mai ales pe vâlcele și margini de ape, a fost numit și cocoș de câmp. Denundarea câmpiilor a dus la retragerea lui în pădurile din apropiere, primind și numele cocoș de pădure. În secolul al XIX-lea pădurile sunt și ele defrișate pentru spațiu agricol; cocoșul de pădure se retrage rapid spre zona montană, încăpățănându-se să întârzie puțin în "patria" lui, Câmpia Piteștilor, ultimul exemplar supraviețuind până în 1946. Exemplarele ajunse în golul alpin, un fel de nouă câmpie acoperită de jnepenișuri, și acestea au fost răsluite pentru a se crea spațiu pentru pășunat, în ciuda degradării rapide a acestor goluri. S-a retras și de aici în uitare, a dispărut. Sfârșitul de mileniu îl mai găsește într-un număr de până la 50 de exemplare în nordul țării, pe un spațiu destul de vast din județele Maramureș, Suceava și Bistrița-Năsăud. A sosit momentul să înțelegem: că urmașii ne vor judeca după atitudinea noastră din acest moment. Va veni, sperăm că nu prea târziu, o vreme când civilizația popoarelor pretinse civilizate se va judeca după gradul de menținere a naturii sălbătice și după numărul sălbăticiunilor păstrate.

Este de datoria celor cu putere de decizie să recolonizeze cocoșul de pădure. În Câmpia Piteștilor nu mai este posibil. Toată e ca-n palmă. În timpul dictaturii comuniste aici au fost rase cu desăvârșire 30 de trupuri de pădure, iar alte 11 se mențin rărite, degradate în cea mai mare parte. Principalele râuri, Neajlovul și mai ales Drâmbovnicul, sunt ape moarte. Pânzele freatice, foarte poluate, au coborât la adâncime. Izvoarele de suprafață au dispărut; din peste 120, doar două mai dau câte o lacrimă de apă pe timpul verii. După distrugerea bălților și a zăvoaielor Dunării, după anul 1965, nu a mai adiat Băltărețul, vântul aducător de ploaie²⁴¹. Situația este asemănătoare și în Boian, dar mai ales în Dolj²⁴².

Singurul loc din țară unde s-ar putea coloniza și înmulți cu succes cocoșul de pădure ar fi Munții Maramureșului, Munții Rodnei și Munții Suhardului, zonă care trebuie să devină fond natural național în care legea să fie respectată și de noii proprietari particulari și de stat și în care să fie lăsat în libertate și zimbrul chinuit azi în țarcuri. S-ar lăsa astfel urmașilor o zonă în măreția ei naturală.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Bibliografia numelor științifice, foarte necesară celor ce vor să înceapă studiul istoriei păsărilor, după: **Dionisie Linția**, *Păsările din R.P.R.*, Vol.III, Editura Academiei, București, 1955, 429
2. **Adrian Dimache, Dan Popovici**, *Importanța înființării unor rezervații în vederea salvării de la dispariție a speciei Lyrurus tetrix tetrix L.*, Lucrările Simpozionului A.I.A. din România, Publicațiile S.O.R., 3, 1997, 65-66
3. **Dionisie Linția**, *op. cit.*, 430-431; **C. Rosetti-Bălănescu**, *Păsările vânătorului, III, Păsări de câmp și pădure. Păsări de pradă*, A.G.V.P.S., București, 1957, 154-156; **Ionel Pop**, *Din fauna noastră*, Editura Științifică, București, 1959, 78-81; **H. Almășan, C. Popescu, P. Decei**, *Economia vânatului și salmonicultura*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1987, 29-30
4. **C. Rosetti-Bălănescu**, *op. cit.*, 156
5. **H. Almășan, C. Popescu, P. Decei**, *op. cit.*, 29-30
6. **Gheorghe Colt**, *Cine este de fapt cocoșul de mesteacăn*, Diana, anul VIII, nr. 11-12, Noiembrie-decembrie 1987, 13
7. **C. Rosetti-Bălănescu**, *op. cit.*, 157
8. **S. Fl. Marianu**, *Ornitologia poporană română*, Tom. III, Tipografia lui R. Eckhardt, Cernăuți, 1883, 212
9. **Dionisie Linția**, *op. cit.*, 430-431; **H. Almășan, C. Popescu, P. Decei**, *op. cit.*, 30; **Gheorghe Colt**, *op. cit.*, loc. cit.
10. **Alexandru Philippide**, *Originea românilor*, Volumul întâiu, *Ce spun izvoarele istorice*, Tipografia "Viața Românească" S.A., Iași, 1923, 727
11. **S. Fl. Marianu**, *op. cit.*, loc. cit.; **Dionisie Linția**, *op. cit.*, 430; **Mihai C. Băcescu**, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român*, Editura Academiei, București, 1961, 63, 75, 91, 99, 129, 165, 167
12. **Paul Decei**, *Cocoșul de mesteacăn*, VPR, Anul XLVII, nr. 6, Iunie 1994, 13
13. **Sandu Moroșan**, *Cocoșul de mesteacăn*, VPR, Anul XLVII, nr. 7, Iulie 1994, 13
14. **I. Philipovici**, *Cocoșul de mesteacăn – monument al naturii*, Ocrotirea naturii, 5, 1960, 48
15. **Ion Ghinoiu**, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, 276

16. **B. Petriceicu-Hașdeu**, *Etymologicum magnum romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, 1, Editura Minerva, București, 1972, 545-546
17. **D. Grecescu**, *Supliment la conspectul Florei României*, 1909
18. **I. Aurel Candrea**, *Dicționarul enciclopedic ilustrat "Cartea Românească"*, Editura Cartea Românească, Bucureștii, (1931), 33
19. **Al. Borza**, *Dicționar etnobotanic*, Editura Academiei, (București), 1968, sub literă
20. *Ibidem*
21. *Ibidem*
22. **Ion Nania**, *Un mijloc eficient de educare patriotică a tineretului: îmbinarea cunoștințelor de istorie cu etnobotanica*, în: *Creativitate și eficiență în acțiunea socială a tineretului*, Centrul de Cercetări pentru Problemele Tineretului, Filiala Argeș, Pitești, 1988, 225-226
23. **Ion Muslea, Ovidiu Bârlea**, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hașdeu*, Editura Minerva, București, 1970, 277
24. **S. Fl. Marian**, *Înmormântarea la Români*, Studiu etnografic, Edițiunea Academiei Române, Lito-tipografia Carol Göbl, București, 1892, 393-394
25. *Idem*, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile Românilor. Studiu folkloristic*, Edițiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice "Carol Göbl" S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1903, 20; **I. Simionescu**, *Fauna României*, Fundația pentru Literatură și Artă "Regele Carol II", București, 1938, 275
26. **Sim. Fl. Marian**, *op. cit.*, 108
27. **Ion Muslea, Ovidiu Bârlea**, *op. cit.*, 133
28. *Ibidem*
29. **Sim. Fl. Marian**, *Serbătorile la Români*, Vol. I, *Cârțile*, Edițiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl Furnisor al Curții Regale, București, 1898, 109
30. **Ion Muslea, Ovidiu Bârlea**, *op. cit.*, 620-621
31. **P.V. Ștefănuță**, *Folklor din județul Lăpușna*, Anuarul Arhivei de Folklor, București, anul II, 1933, 138
32. **G. Dem. Teodorescu**, *Poezii populare române*, Ediție critică, note, glosar, bibliografie și indice de **George Antofi**, Prefață de **Ovidiu Papadima**, Editura Minerva, București, 1982, 268
33. *Ibidem*, 278
34. **Ovidiu Cazacu**, *Pe urmele domesticirii animalelor*, Editura Științifică, București, 1973, 176
35. **Ion Conea**, *Clopotiva, un sat din Țara Hațegului*, vol. II, București, 1944, 434; **Octavian Buhociu**, *Folklorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979, 35
36. **Vasile Scurtu**, *Cercetări folklorice în Ugocea Românească (Jud. Satu Mare)*, Anuarul Arhivei de Folklor, VI, București, 1942, 247, 248, 250
37. **Tudor Pamfilie**, *Sărbătorile la români*, Editura Saeculum, București, 1997, 309
38. **M. Kretzoi**, *Vogelreste aus der altpleistozäne Fauna von Betsia*, Aquila, Tom. 67-68, Budapest, 1962, 189-191; **Eugen Kessler**, *Contribuții noi la studiul avifaunei fosile la Betsia (Jud. Bihor)*, Nymphaea, III, 1975, 57, 64
39. **M. Hamar și K. Csak**, *Contribuții la cunoașterea faunei de vertebrate pleistocene din Dealul Burzău (comuna Râpa, jud. Bihor)*, Studii și cercetări de biologie, Seria zoologie, Tomul 21, nr. 6, 1969, 425-426; **Jurcsák Tiiberiu și Kessler Eugen**, *Cercetări paleornitologice din România*, Nymphaea, Oradea, 1973, 289.

40. **Dan Munteanu**, *Sur l'origine de l'avifaune des Carpathes roumaines*, Alauda, Vol. XL, No. 3, Paris, 1972, 259
41. **Eugen Kessler**, *Date noi asupra avifaunei fosile a Dealului Burzău-Râpa*, Nymphaea, II, 1974, 160, 165
42. **D. Jánossy**, *Fossile Vogelfauna aus den Musterien Schichten der Curatä-Höhle (Roumanien)*, Vertebrata Hungarica, Tom. VII, Fasc. 1-2, Budapest, 1965, 101-116; **Jurcsák Tiberiu și Kessler Eugen**, *Cercetări paleornitologice din România*, Nymphaea, I, 1973, 289; **Tiberiu Jurcsák**, *Prezența lui gyps fulvus (Habl.) în cuaternarul României*, Nymphaea, II, 1974, 176; **Tiberiu Jurcsák și Eugen Kessler**, *Evoluția avifaunei pe teritoriul României*, (I), Nymphaea, XVI, 1986, 588
43. *Ibidem*, 588; *idem*, *op. cit.*, Nymphaea, I, 1973, 290, 298
44. **Tiberiu Jurcsák**, *op. cit.*, Nymphaea, II, 1974, 172; **Eugen Kessler**, *Îmbogățirea inventarului paleoavifaunistic al României între anii 1973-1978*, Nymphaea, VI, 1978, 171
45. **Al. Filipașcu**, *Evoluția în glaciari și răspândirea postglaciară a genului Tetrao Linnaeus, 1758*, Ocrotirea naturii și a mediului înconjurător, Tomul 22, Nr. 1, 1978, 27
46. **Th. Kormos**, *A. Devence barlangi prehistorikus telep Bihor vármegyében*, Barlangkutató, Vol. III, Fasc. 3-4, Budapest, 1915, 159; **Jurcsák Tiberiu și Kessler Eugen**, *op. cit.*, Nymphaea, I, 1973, 290; *idem*, *op. cit.*, Nymphaea, XVI, 1986, 588
47. **Mircea Babeș**, *Statuetele geto-dace de la Cărlomănești (Jud. Buzău)*, SCIVA, 28, 3, 1977, 336
48. **C. Daicoviciu și colaboratori**, *Șantierul Grădiștea Muncelului*, SCIV, Anul IV, 1-2, 1953, 168, Fig. 18
49. **Sergiu Halmovici**, *Fauna din așezările feudale timpurii (secolele VIII-Altitudine) de la Bucov-Ploiești*, SCIVA, 30, 2, 1979, 165
50. *Călători străini despre țările române*, Vol. III, Editura Științifică, București, 1971, 15 (în continuare citat: *Călători străini*); **Ion Nania**, *Istoria vânătorii în România (Din cele mai vechi timpuri până la instituirea legii de vânătoare-1891)*, Editura Ceres, București, 1977, 123
51. *Călători străini*, IV, 1972, 584
52. *Călători străini*, VI, 1976, 108; **Ion Nania**, *Aspecte istorice, folclorice și etnolingvistice inedite din timpul domniei lui Matei Basarab*, Studii și comunicări, Muzeul Câmpulung Mușcel, 1987, 41-58
53. *Călători străini*, V, 1973, 596
54. *Ibidem*, 639
55. *Călători străini*, VIII, 1983, 350; **Anton Oprescu**, *Vânătoarea în Moldova*, RV, Anul XVII, nr. 1, Ianuarie 1936, 3; **Constantin C. Giurescu**, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediția a doua, Editura Ceres, București, 1976, 261
56. **Dimitrie Cantemir**, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei, București, 1973, 119
57. **S. Halmovici**, *Observații și comentarii privind unele paragrafe referitoare la faună din lucrarea lui Dimitrie Cantemir Descriptio Moldaviae*, Analele științifice ale Universității "Al. I. Cuza" din Iași (Serie nouă), Secțiunea II, a. Biologie, Tomul XX, Anul 1974, Fasc. 1, 168-169
58. *D.R.H.*, A, Moldova, III, 1980, doc. 176, 320
59. *D.I.R.*, A, XVI, I, 1953, doc. 197, 223

60. *D.I.R.*, A, XVI, II, 1951, doc. 233, 219
61. *D.I.R.*, A, XVII, I, 1952, doc. 124, 86
62. *D.I.R.*, București, XVI, III, 1952, doc. 78, 65
63. **George Potra**, *Tezaurul documentar al județului Dâmbovița (1418-1800)*, Muzeul Județean Dâmbovița, 1972, 763
64. **Constantin C. Giurescu**, *Principatele române la începutul secolului XIX*, Editura Științifică, București, 1957, passim
65. **Coriolan Suciu**, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, Vol. I, Editura Academiei, București, 1967, 160, 119
66. **Ion Iordan, Petre Gâtescu, D.I. Oancea**, *Indicatorul localităților din România*, Editura Academiei, București, 1974, 112-113
67. *Ibidem*, 113
68. *Ibidem*, 124
69. *Ibidem*, 143
70. **Petre Neacșu, Zoe Apostolace-Stoicescu**, *Dicționar de ecologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, 145
71. **Ovidiu Bârlea**, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 140
72. **Vasile Ioniță**, *Nume de locuri din Banat*, Editura Facla, Timișoara, 1982, 73-74
73. **George Ioan Lahovari, C.I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu**, *Marele dicționar geografic al României*, Societatea Geografică Română, Vol. I, București, 1898, 547, 796
74. **S. Fl. Marian**, *Tradiții populare române din Bucovina*, Imprimeria Statului, București, 1895, 250-251, 254
75. **Ionel Pop**, *În muget de cerb*, Almanah Diana '96, AGVPS, Timișoara, 1996, 28
76. **Nicolae Densușianu**, *Dacia preistorică*, București, 1913, 484
77. **Iorgu Iordan**, *Toponimia românească*, Editura Academiei, București, 1963, 453, 470
78. *Ibidem*, 323
79. **S. Fl. Marian**, *Ornitologia populară română*, Tom. I, Tipografia lui R. Eckhardt, Cernăuți, 1883, 125
80. **S. Pașcovski**, *Puțină toponimie*, Carpații, Anul VI, Nr. 9, 15 septembrie 1938, 268
81. **George Ioan Lahovari, C.I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu**, *op. cit.*, Vol. IV, 1901, 621
82. **Vasile Ioniță**, *op. cit.*, 269
83. **A.D. Xenopol**, *Teoria lui Robert Roesler. Studii asupra stăruinții românilor în Dacia Traiană*, Revista pentru istorie, arheologie și filologie, IV, 1885, 549
84. *D.I.R.*, B, XVI, V, 1952, doc. 352, 336
85. **A.C. Banu, L. Rudescu**, *Delta Dunării*, Editura Științifică, București, 1965, 268
86. **Alexandru Philippide**, *op. cit.*, 727
87. **Nicolae Drăgan**, *Românii în veacurile IX-XIV pe baza toponimiei și onomasticii*, București, 1933, 82
88. **Nicolae Densușianu**, *op. cit.*, 1091
89. *D.I.R.*, A, XIV-XV, I, 1954, doc. 434, 365
90. *D.I.R.*, A, XVI, 1952, doc. 265, 212
91. *D.R.H.*, B, III, 1975, doc. 4, 5-6
92. *D.R.H.*, B, XXIII, 1969, doc. 402, 605
93. *D.R.H.*, B, II, 1972, doc. 53, 115
94. *D.I.R.*, B, XVII, IV, 1954, doc. 341, 332

95. *D.R.H.*, B, XXI, 1965, doc. 34, 52-53
96. *D.R.H.*, A, XXII, 1974, doc. 92, 105-196
97. *D.I.R.*, B, XVI, II, 1951, doc. 321, 313-314
98. *D.I.R.*, B, XVII, IV, 1954, doc. 192, 183
99. *D.I.R.*, B, XVII, IV, 1954, doc. 421, 407
100. *D.R.H.*, B, XXI, 1965, doc. 135, 254
101. *D.R.H.*, B, XXIII, 1969, doc. 215, 343-347 și doc. 210, 339
102. **George Potra**, *op. cit.*, 838
103. *D.I.R.*, A, XVI, III, 1951, doc. 442, 362
104. *D.I.R.*, A, XVI, IV, 1952, doc. 1 îndoienic, 307
105. **Constantin Matasă**, *Probleme de onomastică*, Carpica, III, Muzeul de Istorie Bacău, 1970, 129
106. *D.I.R.*, B, XVII, I, 1951, doc. 168, 172
107. *D.R.H.*, B, II, 1972, doc. 74, 161
108. *D.I.R.*, B, XVI, V, 1952, doc. 20, 19
109. *D.I.R.*, B, XVII, II, 1951, doc. 212, 228
110. *D.I.R.*, B, XVII, IV, 1954, doc. 361, 353
111. *D.R.H.*, A, XIX, 1969, doc. 236, 321
112. **N.A. Constantinescu**, *Dicționar onomastic românesc*, Editura Academiei, București, 1963, 254
113. **Iorgu Iordan**, *Dicționar al numelor de familie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, sub literă
114. **Gh. Racoviță și Al. Filipașcu**, *Fluctuațiile climatice din Europa în secolele XIII-XX și efectul lor asupra faunei*, Ocrotirea naturii, Toomul 15, Nr. 1, 1971, 32
115. **Gh. Nedici**, *Istoria vânătoarei și a dreptului de vânătoare*, București, 1940, 615
116. **E.A. Bielz**, *Über das Vorkommen des Birkhuhnes (Tetrao tetrix L.) in Siebenbürgen*, Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt, Anul XLIV, 1896, 89-90
117. **Gavril Olteanu**, *Vânatul în Ardeal, înainte cu 50 de ani*, Carpații, Anul II, nr. 10, 15 octombrie 1934, 263
118. **John Csató**, *A Tetrao tetrix L. és Anser brachyrrhynchus Baill in Siebenbürgen*, Aquila, I, 1894, 51; idem, Weitere Angaben über das Vorkommen des Birkhuhnes – Tetrao tetrix L. – in Siebenbürgen, Aquila, III, 234-236.
119. **Dionisie Linția**, *op. cit.*, 431
120. **Gh. Nedici**, *op. cit.*, 568
121. **George Deutsch**, *Zur Geschichte der Jagd in den Ländern der Stefanskronen*, Ungarische revue, Anul XIII, Budapeșt, 1893, 572
122. **Silvia Stein-Spiess**, *Cocoșul de mesteacăn*, VPS, Nr. 5, mai 1957, 18
123. **I. Philipovici**, *Cocoșul de mesteacăn – monument al naturii*, Ocrotirea naturii, 5, 1960, 58
124. **A. Spiess**, *Die Wildkammern des Retezatmassives*, Kraft und Drotleff, Hermannstadt, 1938
125. **I. Philipovicz**, *Ceva despre dispariția și reapariția speciilor vânatului din Bucovina*, RV, Anul V, Nr. 50, august 1924, 130-131
126. **I. Philipovicz**, *op. cit.*, Ocrotirea naturii, Nr. 5, 1960, 54
127. **S. Fl. Marian**, *Ornitologia populară română*, Tom II, Tipografia lui R. Eckhardt, Cernăuți, 1883, 212
128. **I. Simionescu**, *op. cit.*, 109
129. **I. Philipovici**, *op. cit.*, 55

130. **A.M. Comșia**, *Biologia și principiile culturii vânatului*, Editura Academiei, București, 1961, 478
131. *Mémoires du Prince Nicolae Soutzo, Grand-Logophete de Moldavie*, publiés par **Panaioti Rizos**, Gerold & C-ie, Vienne, 1899, cap. XVIII, 70-95; **Anton Oprescu**, *Principele Nicolae Șuțu – Amintiri cinegetice*, RV, Anul XVI, Nr. 7, iulie 1935, 11; **GH. Nedici**, *op. cit.*, 502
132. **Anton Oprescu**, *Vânătoarea în România*, RV, Anul XVII, Nr. 2, februarie, 1936, 9-10
133. **R. Dombrowski**, *Ornis Romaniae*, București, 1912, 856
134. **C.C. Cornescu**, *Manualul venatorului*, Imprimeria Statului, București, 1874, 128, 130
135. *Idem*, *Manualul vânătorului*, A doua edițiune, Lito-Tipografia Carol Göbl, Bucuresci, 1895, 113-114
136. **A.M. Comșia**, *op. cit.*, 478
137. **R.I. Călinescu**, *Vânatul cu pene din România, Cheie dichotomică*, Biblioteca agricolă a ziarului "Universul", București, 1938, 95
138. **I. Philipovici**, *op. cit.*, Ocrotirea naturii, 5, 1960, 60
139. **S. Pașcovich**, *Pădurea și vânatul de câmpie*, VPS, Nr. 10 octombrie 1967, 5
140. *Idem*, *Unele aspecte biogeografice ale pădurilor nord-dobrogene*, Peuce, III, Muzeul Deltei Dunării, Tulcea, 1973, 416
141. **C. Rosetti-Bălănescu**, *op. cit.*, 150
142. *Idem*, *O dovadă a prezenței în trecut a cocoșului de mesteacăn în zona colinară a Munteniei*, VPS, Anul XX, Nr. 2(227), februarie 1968, 25-26
143. RV, Anul XVII, Nr. decembrie 1936, 29
144. **Ion Nania**, *Rezervația de vânătoare a cneazului de Vlașca*, Diana, Anul IV, Nr. 3, Martie 1994, 16
145. **I. Philipovici**, *op. cit.*, Ocrotirea naturii, 5, 1960, 55
146. *Ibidem*
147. *Ibidem*, nota 2
148. *Ibidem*, 59; **Dimitrie Radu**, *Cocoșul de mesteacăn o speranță?*, VPR, Anul XLIX, Nr. 5, Mai 1966, 24
149. **Ludwig Lazar**, *Un mare vânător*, RV, Anul VI, Nr. 8, August 1925, 148
150. **Honoriu Bănescu-Pitești**, *Date statistice ale unui vânător diletant*, RV, Anul X, Nr. 6, Iunie 1939, 104
151. **Ionel Pop**, *Încă odată despre terminologia de vânătoare*, VPS, Anul XXXII, Nr. 10(380), Octombrie 1980, 6-7; *idem*, *Din fauna noastră*, Editura Științifică, București, 1959, 81
152. **I. Philipovici**, *Cocoșul mijlociu*, VPS, Nr. 5, Mai 1955; *idem*, *Cocoșul de mesteacăn – monument al naturii*, Ocrotirea naturii, 5, 1960, 52, 56
153. **Al Borza**, *Rețezatul – viitorul parc național al României*, Carpații, Anul I, Nr. 12, 15 decembrie 1933, 7
154. **Coriolan Stoica**, *Călăuza vânătorului*, Tipografia "Cartea Românească", Cluj, 1937, 113
155. **M. Seulescu**, *Vești din Oltenia*, Carpații, Anul VI, Nr. 3, 15 martie 1938, 94
156. **George D. Vasiliu**, **L. Rodewald**, *Păsările din România, (Determinator)*, Institutul Național Zootehnic, Secțiunea Cinegetică, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria centrală, București, 1940, 106
157. RV, Anul XXI, Nr. 8, august 1940, 4

158. RV, Anul XXI, Nr. 9, septembrie 1940, 10; RV, Anul XXI, Nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1940, 15
159. **T.R. Popescu**, *Expoziția de vânătoare*, RV, Anul XXI, Nr. 5-6, mai-iunie 1940, 9
160. Carpații, Anul VIII, Nr. 4, 15 aprilie 1940, 118
161. **C. Rosetti-Bălănescu**, *Pentru harta cinegetică a României*, Carpații, Anul V, Nr. 2, 15 februarie 1937, 33
162. **Ion Victor Vancea**, *Activitatea Inspectoratului de Vânătoare Alba*, RV, Anul XX, Nr. 9, septembrie 1939, 8
163. RV, Anul XXIII, Nr. 3, 15 martie 1942, 68; Carpații, Anul X, Nr. 4, 15 aprilie 1942, 111
164. **Gheorghe Nedici**, *op. cit.*, 738
165. Carpații, Anul VIII, Nr. 7, 15 iulie 1940, 186
166. **T.R. Popescu**, *op. cit.*, loc. cit., 10
167. Carpații, Anul II, Nr. 6, 15 iunie 1934, 164
168. **I. Philipovicz**, *Raport*, Carpații, Anul V, Nr. 8, 15 august 1937, 232
169. *Idem*, *Raport asupra situației vânatului în Bucovina*, Carpații, Anul VI, Nr. 8, 15 august 1938, 239
170. RV, Anul XVII, Nr. 7, iulie 1936, 18
171. **K. Czellner**, *Eine Morgenpirsche auf den Birkhahn*, Der deutsche Jäger, Nr. 13, 1934, 199
172. **Béres Iosif**, *Rolul Rezervației Pietrosul Rodnei în conservarea avifaunei carpatine*, Lucrările Simpozionului A.I.A. din România, Publicațiile S.O.R., 3, 1997, 27
173. **I. Philipovici**, *op. cit.*, Ocrotirea naturii, 5, 1960, 56
174. **Eugen Botezat**, *Cocoșii de mesteacăn și pășunatul*, Carpații, Anul XI, Nr. 5, 15 mai 1943, 117-118; *idem*, *Vânătoarea instituției de stat*, RV, Anul XXIV, Nr. 11, noiembrie 1943, 237
175. **L. Rudescu**, *Cocoșul de mesteacăn*, Vânătorul, Anul II, nr. 6, 1950, 5-6
176. **I. Philipovici**, *op. cit.*, loc. cit.
177. **Alex. Filipașcu**, *Cercetarea orientată, factor esențial în conservarea și valorificarea faunei țării*, Ocrotirea naturii, Tomul 17, Nr. 1, 1973, 60
178. **E. Pușcaru-Soroceanu, Dumitru Pușcaru**, *Excursii în Munții Făgărașului*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1971, 53
179. **L. Matic**, *Contribuții la cunoașterea răspândirii cocoșului de mesteacăn (Lyrurus tetrax L.)*, Natura, Seria Biologie, Anul XVII, Nr. 1, ianuarie-februarie 1965, 81
180. **Cătălin Rang**, *Contribuții la cunoașterea avifaunei din bazinul pârâului Uz*, Studii și comunicări, Muzeul de Științele Naturii Bacău, 1969, 260-261 și Tabelul anexă
181. **I. Venator**, *Capra neagră*, A.G.V.P.S., 1957, 140
182. Ocrotirea naturii, 4, 1959, 216-217
183. **Paul Decei**, *Cocoșul de mesteacăn*, VPR, S.N., Anul XLVII, Nr. 6, iunie 1994, 13 și 21
184. **Alexandru Filipașcu**, *Contribuții la cunoașterea avifaunei Maramureșului*, Revista muzeelor, 5, 1971, 429
185. *Idem*, *Expediții la noi acasă*, Editura Dacia, Cluj, 1981, 117
186. **Iosif Béres**, *Avifauna cinegetică a Depresiunii Maramureș și problemele ei ecologice*, Marmația, III, Baia Mare, 1977, 244
187. **Paul Decei**, *op. cit.*, loc. cit., 13

188. **Stela Rădășanu**, *Itinerarii de excursii prin Regiunea Suceava*, Natura, Seria Biologie, Anul XVI, Nr. 3, 1964, 82
189. **Vasile Ionescu, Ionel Miron, Dan Munteanu și Viorica Simionescu**, *Vertebra-tele din bazinul montan al Bistriței*, Lucrările Stațiunii de Cercetări Biologice, Geologice și Geografice "Stejarul", I, Pângărați, 1968, 403
190. **Taras George Seghedin**, *Rezervațiile naturale din Bucovina*, Editura Sport-Turism, București, 1983, 76, 100
191. **Iordache Ion și Nicolae Valenciu**, *Contribuții la cunoașterea faunei ornitologice din bazinul superior al Moldovei*, Muzeul de Științele Naturale Bacău, Studii și comunicări, 1969, 266
192. **Ilie Cârciu**, *După 20 de ani – Timp și prefaceri*, VPS, Anul XX, Nr. 9, septembrie 1968, 4
193. **Teodor Fodor**, *Monumente ale naturii de pe meleagurile clujene și ocrotirea lor*, Comitetul Județean pentru Cultură și Artă, Cluj, 1968, 83; **Ioan Rusu**, *Monu-mente ale naturii din județul Bistrița-Năsăud*, Natura, Seria biologie, Anul XXI, Nr. 4, iulie-august 1969, 76
194. *Idem*, *răriți floristice și faunistice din județul Bistrița-Năsăud*, File de istorie – Culegere de studii și comunicări, Muzeul de Istorie Bistrița, Bistrița, 1971, 316
195. **Taras George Seghedin**, *Parcul Național al Munților Rodnei*, Ocrotirea naturii și mediul înconjurător, Tomul 21, Nr. 1, 1977, 19
196. **Teodor Fodor**, *op. cit.*, loc. cit.; **Ioan Rusu**, *op. cit.*, Natura, Seria biologie, Anul XXI, Nr. 4, iulie-august 1969, 76
197. **H. Almășan, C. Popescu, P. Decei**, *op. cit.*, 30
198. **Ștefan Kohl**, *Cocoșul de mesteacăn din Munții Călimani*, VPS, Anul XXII, Nr. 10(259), octombrie 1970, 22
199. **Vasile Cotta, Mihai Bodea**, *Vânatul României. Tehnica ocrotirii și recoltării vâ-natului*, Editura Agrosilvică, București, 1969, 306
200. **Ioan Barbu**, *Specii în derivă. Cocoșul de mesteacăn*, VPS, Anul XXXVI, Nr. 5(423), mai 1984, 2
201. **V. Mareș**, *Rezervația naturală "Pietrosul Mare"*, Ocrotirea naturii, 2, 1965, 164
202. **Ioan Barbu**, *op. cit.*, loc. cit., 3
203. **Dan Munteanu**, *Colonizarea cocoșului de munte*, VPS, Anul XXVIII, Nr. 6(327), iunie 1976, 9
204. Buletinul oficial al Consiliului Popular al Judeului Argeș, Nr. 4, iulie-august 1972, 22
205. **Al. Filipașcu**, *op. cit.*, Ocrotirea naturii și a mediului înconjurător, Tomul 22, Nr. 1, 1978, 30
206. **I. Barbu**, *Evaluarea vânatului, activitate hotărâtoare în gospodărirea cinegetică*, VPS, Anul XXXV, Nr. 4(410), aprilie 1983, 6
207. VPS, Anul XXII, Nr. 1(250), ianuarie 1970, 22
208. **Gabriel Cherolu**, *Mapamond vânătoresc*, VPR, Anul LII, Nr. 5, mai 1999, 26
209. **Paul Decei**, *op. cit.*, loc. cit., 13 și 21
210. Comunicare verbală, joi 25 noiembrie 1999, pentru care îi mulțumesc și pe această cale
211. **Adrian Dimache, Dan Popovici**, *op. cit.*, loc. cit., 66
212. **Otto Witting**, *Istoria dreptului de vânătoare în Transilvania*, Academia Română, București, 1936, 12; **D. Prodan**, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, Editura Academiei, București, 1968, Vol. I, 101-102

213. **Constantin C. Giurescu**, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediția a doua, Editura Ceres, București, 1976, 267
214. **Otto Witting**, *Transilvania ca provincie autonomă, unită cu Ungaria*, Carpații, Anul III, Nr. 12, 15 decembrie 1935, 284
215. *Idem*, *Istoria dreptului de vânătoare în Transilvania*, 40, 105
216. *Ibidem*, 121
217. *Ibidem*, 53; *idem*, *Valorificarea economică a dreptului de vânătoare din Ardeal în secolul XVIII și XLX*, RV, Anul XVI, Nr. 2, februarie 1935, 3
218. Carpații, Anul VI, Nr. 9, 15 septembrie 1938, 273
219. RV, Anul VI, Nr. 7, iulie 1925, 138
220. **Otto Witting**, *Istoria dreptului de vânătoare*, 62
221. RV, Anul XVII, Nr. 10, octombrie 1936, 22
222. Carpații, Anul IX, Nr. 4, 15 aprilie 1941, 111
223. RV, Anul XXII, Nr. 4, 15 aprilie 1941, 109
224. **I. Filipovici**, *op. cit.*, Ocrotirea naturii, 5, 1960, 60
225. Ocrotirea naturii, Tomul 10, Nr. 2, 1966, 282-283
226. **Alex. Filipașcu**, *op. cit.*, Ocrotirea naturii, Tomul 17, Nr. 1, 1973, 66
227. **Vasile Mareș, Ioan Nădișan**, *Organizarea și amenajarea județului Maramureș pe principii ecologice în preocupările factorilor de conducere locali și a instituțiilor interesate*, Ocrotirea naturii maramureșene, A V-a Sesiune de comunicări științifice – Conservarea naturii pe baze ecologice în județul Maramureș, 7-17 august 1977, Cluj Napoca, 1977, 69
228. **Gheorghe Pânzaru**, *Situația actuală a rezervațiilor naturale din custodia Ocolului Silvic Borșa*, Ocrotirea naturii maramureșene, 99
229. **I. Căuteanu and Val. Pușcariu**, *Proposals for the Protection of some Rare Species of Birds in Rumania*, Reprinted form XII Bulletin of The International Council for Bird Preservation 1975 (Presented at the ICBP European Continental Section Conference, Mamaia, Rumania, 1972), 286
230. **Alexandru Filipașcu**, *Expediții la noi acasă*, 114
231. *Ibidem*, 116
232. **Artur Gorovei**, *Credinți și superstiții ale poporului român*, Librăriile Socec & Comp., București, 1915, 264
233. *Ibidem*, 12
234. **C.C. Cornescu**, *Manualul vânătorului*, Imprimeria Statului, București, 1874, 129
235. **N. Pascovici**, *Noțiuni de economia vânatului. Folosința vânatului doborât*, Curs predat de ..., Librăria și Tipografia "Artistică", Pitești, 1944, 49
236. *Ibidem*
237. Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 235/27 septembrie 1996
238. **Aurel Surpăteanu**, *Catalogul mărcilor poștale românești. Partea a doua. Perioada contemporană (1929-1974)*, București, 1974, nr. 1927, 299-300
239. **Iosif Micu**, *Omul și mediul ambiant*, Filatelia, Anul XXVIII, Nr. 9(280), septembrie 1979, 2
240. **Victor Sasu**, *Catalogul mărcilor poștale românești '84-'94*, Editura "Insert" SRL, București, 1995, 26
241. **Ion Nania**, *Evoluția landșaftului Câmpiei Piteștilor de la începutul evului mediu până în zilele noastre*, Al XV-lea Simpozion Național de Istorie și retrologie Agrară a României, SIRAR, Arad, 1995, rezumat, 67-69
242. Comunicare scrisă pe care ne-a transmis-o **Adrian Năstase**, directorul Muzeului Olteniei-Craiova, pentru care îi mulțumim și pe această cale.

The Plain Cock, the Forest Cock or the "Aldai" Cock (Lyrurus tetrix tetrix L.)
(Summary)

The present work is a monograph of the *Lyrurus tetrix tetrix* (L.) species widely spread over the Romanian territory. Belonging to the plains mainly covered by small trees and offshoots, this bird has withdrawn off, little by little, because of the anthropic pressure, in the neighbouring forests, then heading towards the hilly areas and, eventually, in order to survive, in the alpine holes covered by juniper shrubs.

It has survived in the Boian Plain until the beginning of the 20th century, as well as in the Pitesti Plain until the first half of our century. Today, it is about to totally disappear, living exclusively in the Northern Mountains of the country, in a small number (under 50).

Generally, the female has been called "the little hen" or simply "the hen", here and there "the gotă", "the goșă" and "the tătarcă", and the male was baptised at the beginning "the aldai cock" and "the black cock", then it was called "the plain cock", "the woods cock", and after its withdrawal from the native place, it was baptised by educated hunters by a translation from German: "the fir tree cock".

The species has been one of the most beloved birds for the Romanian people, involved in mythology, agrarian rites and funeral ones, as well as in prayers and Christmas Carols.

The final part of the work suggests the species colonisation in the Northern Romania, where there still are 2 or 3 small nuclei, in the mountains to become a national natural area, in order to leave the inheritors a wild gorgeous place where the *Bison bonasus bonasus* (aurochs) should be set free as well.